

Gábrity Molnár Irén–T. Mirnics Zsuzsanna

**MOZAIK2001[©] GYORSJELENTÉS
VAJDASÁG**

TARTALOM

A minta leírása, szocio-demográfiai összetevők	243
Alapvető statisztikai adatok	243
A vajdasági régiókon belül a települések kiválasztásának szempontjai	243
A minta összetétele	244
A minta leírása	244
Oktatás, képzés	246
A magyar fiatalok jelenlegi iskolai szintje, típusa	247
Általános iskolai képzés	248
Középiskolai szint	248
Felsőfokú képzés	251
Iskolán kívüli képzés	252
Számítógép- és internet-használat	253
Életkörülmények, családi erőforrások	255
Munkaerő-piaci helyzetkép	255
A fiatalok gazdasági aktivitása	255
A fiatalok aktivitása, korcsoport szerint	256
Félelem a munkanélküliségtől	256
A külföldi munkavállalás alternatívája	257
Lakáskörülmények	258
Család- és háztartásjellemzők	260
Házasság, alternatív együttélési formák, gyermekvállalás	261
Gazdasági erőforrások	262
Életmód	265
Sportolási szokások	265
Egészségi helyzet	266
Devianciák	267
Értékvilág, értékpreferenciák	268
Kulturális fogyasztás	268
Kulturális rendezvények látogatása	268
Olvasás	269
Rádióhallgatás	270

Értékvilág	272
A fiatalok és a tolerancia	272
Értékek az életben	273
Vallásosság	275
Társadalmi közérzet, politikához való viszony, euro-atlanti csatlakozás.	278
Társadalmi közérzet	278
Politikához való viszonyulás	281
EU- és NATO-csatlakozás	281
Identitás.	282
Nemzeti, regionális hovatartozás	282
A szülőföld és a haza fogalma	283
Kulturális sztereotípiák	283
Összefoglalás helyett	286
Ábrák és táblázatok jegyzéke	287

VAJDASÁG

A minta leírása, szocio-demográfiai összetevők

A Jugoszláviában lezajlott gazdasági és háborús válság az utóbbi tíz évben, jelentősen befolyásolta a vajdasági magyar fiatalok státusát, életfeltételeit. Szerbia legészakibb tartománya, a Vajdaság; (területe 21 680 km²). A legutóbbi (1991) népszámlálási adatok szerint a lakosság száma 2 013 889 fő, ebből 339 491 magyar (17%). Ma a Vajdaságban, az elvándorlást figyelembe véve, kb. 300 000 magyar él, az ideiglenesen külföldön dolgozó és tanuló lakosokat is hozzászámítva.

Alapvető statisztikai adatok

Vajdaság 3 régióra oszlik: Bácska, Bánát és Szerémség. A magyarok megoszlása régióként: Észak-Bácska 29 százalék, Nyugat-Bácska 8 százalék, Dél-Bácska 19 százalék, Észak-Bánát 26 százalék, Közép-Bánát 10 százalék, Dél-Bánát 5 százalék. A magyar lakosság Észak-Bácskában és Tisza-melléken többen, míg Bánát és Bácska déli részein szórványban él. Legtöbben falun, kisvárosban, kevesebben városokban laknak. A Vajdaságban ma mintegy 51 ezer magyar fiatal él.

A vajdasági régiókon belül a települések kiválasztásának szempontjai

- a település típusa (a magyarok lakhelye Vajdaságban elsősorban kisváros és falu, és másodsorban a nagyvárosok; kivételt csak Szabadka képvisel, ahol a legnagyobb számban élnek magyarok);
- a kiválasztott települések két régiót (Bácska és Bánát) és hat körzetet ölelnek fel a Vajdaságban;
- a magyarok abszolút és relatív számaránya a régióban, körzetenként és településenként.

1000 kérdőíves mintavételnél Vajdaságból két régiót vettünk figyelembe, a magyar lakosság relatív és abszolút számarányának követésével települések szerint Bácskára 500, Bánátra szintén 500, kérdőív jut: 24 település, melyből 14 falu, 6 kisváros, 4 város.

A fiatalok nem, és kor szerinti megoszlása követi a demográfiai adatokat: 15–19 évesek (32%), 20–24 évesek (33%) és 25–29 évesek (35%). A minta kialakításakor figyelembe vettük a lakosság iskolai végzettségét is.

A minta összetétele

A minta a vajdasági magyar fiatal lakosság életkora, neme és iskolai végzettsége, valamint lakhelye (régión, település) szerint is reprezentatív. A megfelelő adatgyűjtést kvóták alapján biztosítottuk, amelyek településenként kerültek meghatározásra. A megfelelő személyek kiválasztása véletlenszerűen történt. A fiatalok válaszába önkéntes volt, a kérdőívet kérdezőbiztosok vették fel.

A kérdőívezés eredményeként 1525 (1016 magyar és 509 szláv) személy adatai kerültek a mintába. A vajdasági magyarok adatainak elemzése képezte a kutatás fő célját, míg a nem magyar csoport tagjai kontrollcsoportot alkottak.

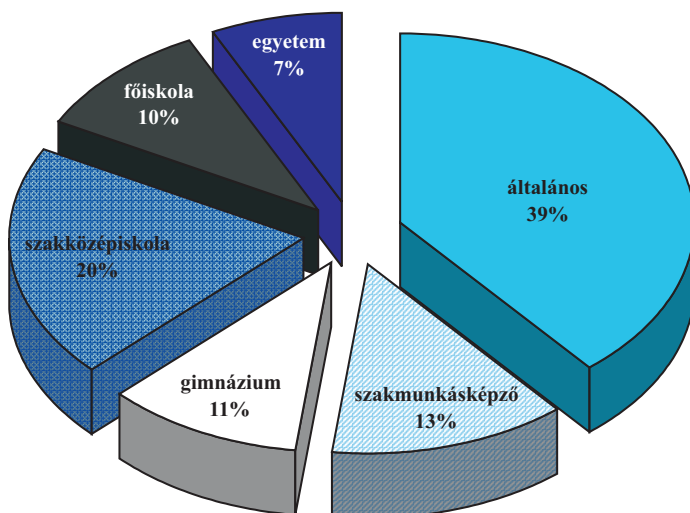
A minta leírása

A mintában 1016 magyar fiatal szerepelt, 24 vajdasági településről (14 falu, 6 kisváros, 4 város). *Nemük szerinti* megoszlásuk megegyezik a vajdasági demográfiai valószínűségnek az 1991. évi lakosság összeírását véve alapul: 523 (51%) férfi, 494 (49%) nő. A három *korcsoportaránya* szintén követi a statisztikai adatok szerint kimutatható fiatalok népességi arányát: 15–19 év közt 336 fő (33%), 20–24 év közt 343 fő (34%), 25–29 év közt 338 fő (33%). A mintában túl reprezentáltak a 19 évesek (első egyetemisták, vagyis végzett középiskolások generációja), és a 23–25 évesek (végzős egyetemisták, vagy már alkalmazott, illetve munkát kereső fiatalok).

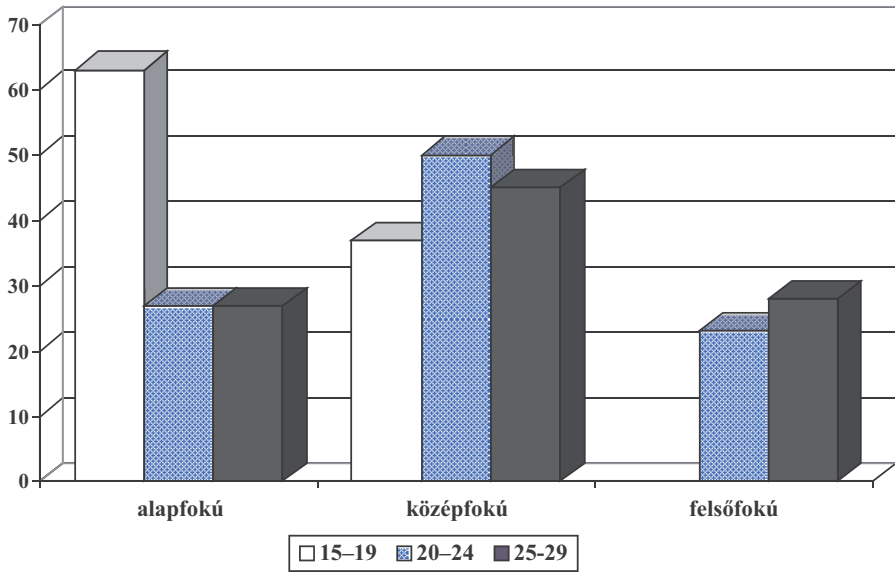
A megkérdezettek *iskolai végzettségét* a 1. ábra szemlélteti. A vajdasági magyar fiatalok között legtöbben befejezték az általános iskolát (39%). A szakközépiskolát (4 éves) 20 százalék, vagy szakmunkásképzőt (3 éves) 13 százalék.

Gimnáziumot (11%), főiskolát (10%), egyetemet (7%-a) végeztek el a megkérdezettek. A vajdasági magyar fiatalokra egyébként jellemző, hogy az általános iskola után sokan a szakközépiskolát választják, és csak azok iratkoznak gimnáziumba,

1. ábra. A megkérdezettek iskolai végzettsége

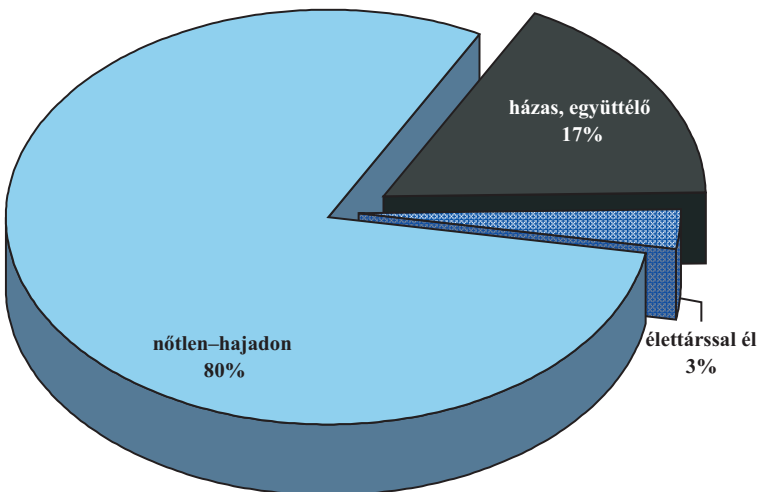
2. ábra. Iskolai végzettség korcsoportok szerint

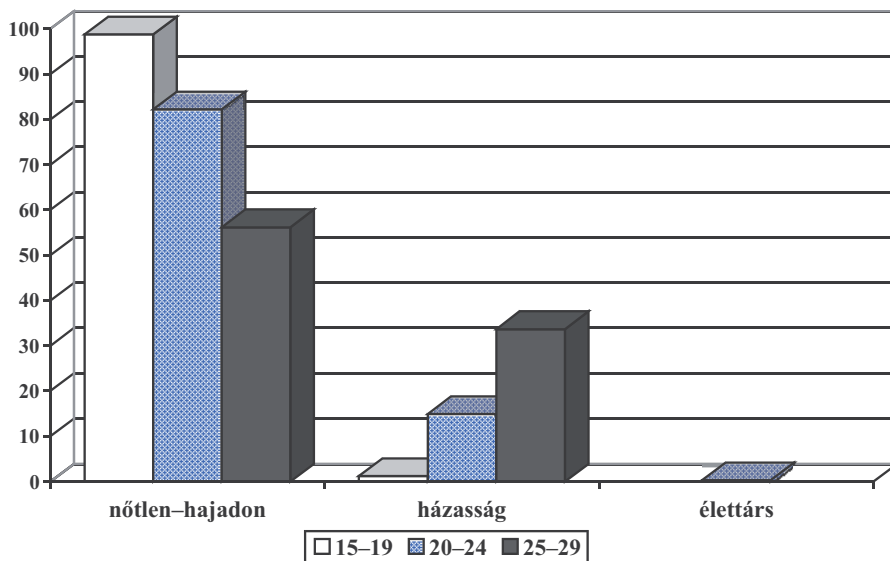
akik biztosan bekerülhetnek az egyetemre (városlakók, értelmiségiek gyermekei, kitűnő tanulók).

A 15–19 évesek többnyire alacsony végzettségűek (több mint 60%-uk), de a minta 35 százalékának középiskolai iskolája van. A 20–24 évesek korcsoportjában a minta fele középiskolai végzettségű, egynegyedük alacsony, több mint 20 százalékuk felsőiskolai végzettséggel rendelkezik. A 25–29 éves korcsoportban a legtöbb

3. ábra. A megkérdezettek családi állapota

4. ábra. Családi állapot korcsoportok szerint

magyar fiatal (majdnem a minta fele) középiskolai szinten van, kevesebb mint 30 százaléka szerzett felsőfokú végzettséget, több mint 25 százalékuk pedig alacsony iskolázottságú.

Családi állapotuk szerint, a megkérdezettek három csoportja különböztethető meg: a nőtlen-hajadon fiatalok, a házasságban, valamint az élettársi kapcsolatban élők. A fiatalok háromnegyede nőtlen, illetve hajadon. Valószínűleg, a nehéz gazdasági helyzet és háborús évek nem motiválták eléggé a vajdasági fiatalokat a család-alapításra huszoneves korban sem.

A két idősebb korcsoportnál alacsony a házasságok aránya, összességében a minta kevesebb mint 50 százaléka kötött házasságot a 29. életéve előtt. A 19–24 évesek 82 százaléka még nőtlen/hajadon és körülbelül 15 százalékuk él házas/élettársi kapcsolatban. A legidősebb korcsoportban lévő magyar fiatalok (25–29 évesek) 56 százaléka a nőtlen/hajadon, 34 százalékuk házasságban él.

Oktatás, képzés

Statistikai adatok alapján, a demográfiai torzulás megfigyelhető a vajdasági magyar lakosság vitalitása és termékenysége csökkenésében, továbbá abban, hogy kevesebb a házasságkötés, a születés, több a válás és az elhalálozás. Az asszimilálódás a hatvanas évek után felgyorsult, különösen Bánságban a szórványmagyarok körében, de már Újvidék körül is. A szülők nagy része nem tartja ésszerűnek, hogy gyermeke magyar osztályba járjon, különösen, ha a távol van az iskola.

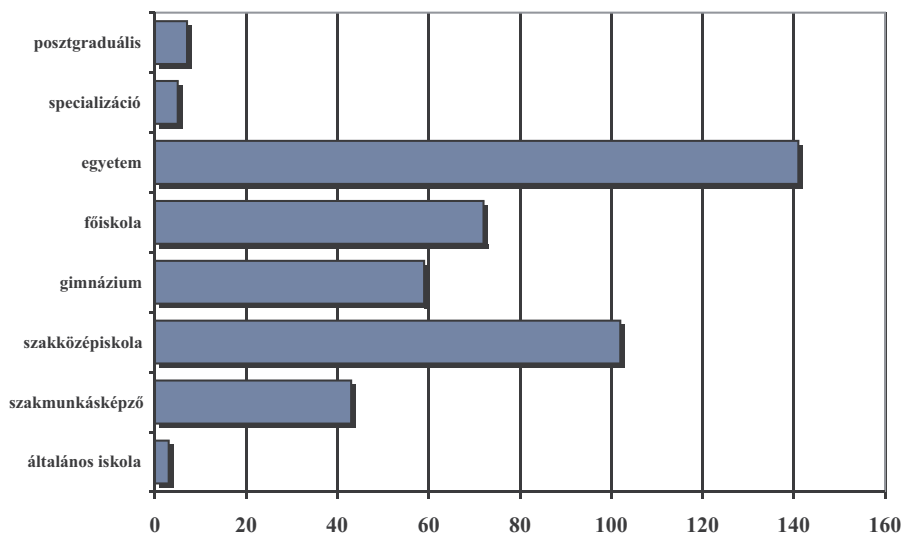
A vizsgálat során a 15–29 éves fiatalokat a vajdasági iskolarendszerben szerzett végzettségük szerint különböztettük meg: (1) általános iskola, (2) középiskolai szinten.

ten megkülönböztettük 2–3 éves szakmunkásképzőt, inasiskolát és más szakiskolát, valamint (3) négy éves (érettségit adó) szakközépiskolát, (4) gimnáziumot, továbbá (5) főiskolai (6) és egyetemi szintet, (7) specializációt, (8) posztgraduális (magiszteri) és PhD fokozatot.

A magyar fiatalok jelenlegi iskolai szintje, típusa

A megkérdezettek közül 434 fő jelenleg is tanul. Azok a fiatalok, akik félbehagyták a tanulmányaikat, leggyakoribb okként az érdeklődés hiányát jelölték meg (33 fő), huszonnyolcuknak nem volt kedve iskolába járni, 27 fő a tanulmányi eredménye miatt döntött az iskola abbahagyása mellett. A többi lényegesebb okok között szerepeltek az anyagi problémák, a tanulmányi kötelezettségek elhanyagolása és a családi okok.

5. ábra. Az iskolarendszerben tanulók megoszlása az iskola típusa szerint, gyakorisági megoszlás

Az 5. ábra szemlélteti, hogy a jelenleg is tanulók közül a legtöbben szakközépiskolai (102) vagy egyetemi (141) képzésben vesznek részt.

A nők körében, a szakközépiskolában, gimnáziumban, a férfiaknál pedig a szakközépiskolában és a szakmunkásképzőben való tanulás a meghatározóbb.

A 1. táblázatból kivehető, hogy a férfiak felsőszintű végzettsége a nőkéhez hasonlóan alakul.

Az eredményekből kitűnik, hogy a falun élők között magasabb a csupán általános iskolai végzettséggel rendelkezők (42%), valamint a szakmunkások aránya (21%). Az egyetemet végzettek inkább városban (9–10%), vagy kisvárosban élnek, a főiskolát végzettek közül legtöbben (12%) kisvárosban laknak.

1. táblázat. A legmagasabb jelenlegi iskolai végzettség szintje, nemek szerint

	általános iskola	szakmunkás-képző	szakközép-iskola	gimnázium	főiskola	egyetem	összesen
férfi	195	85	104	50	52	36	522
nő	201	48	97	60	52	36	494
összesen	396	133	201	110	104	72	1016

2. táblázat. A jelenlegi iskolai végzettség településtípus szerint

	általános iskola	szakmunkás-képző	szakközép-iskola	gimnázium	főiskola	egyetem	összesen
város	144	56	88	43	39	35	405
	36%	14%	22%	11%	9%	8%	100%
kisváros	131	38	54	42	39	20	324
	40%	12%	17%	13%	11%	6%	100%
falu	121	39	59	25	26	17	287
	42%	14%	21%	9%	8%	6%	100%

Általános iskolai képzés

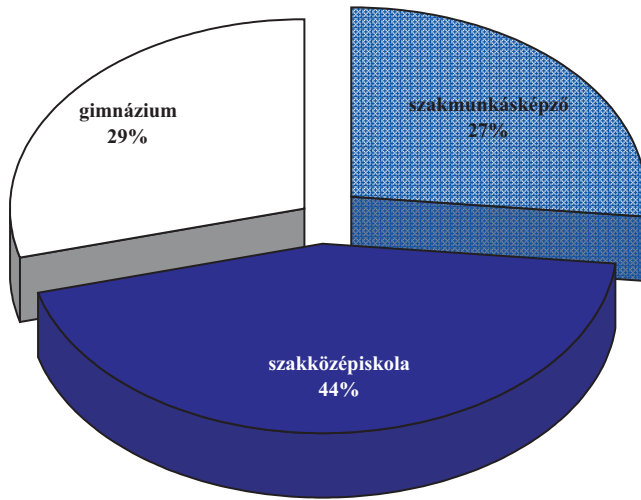
A diákoknak alap- és középfokon, nincs külön tandíjfizetési kötelezettségük, kétharmaduk (74%) párhuzamos tannyelvű iskolába járt (Vajdaság-szerte az iskolákban párhuzamosan folyik a szerb nyelvű és a kisebbség anyanyelvén a tanítás, egységes tantestület és egy igazgatóság alatt), magyar tannyelvű iskolába 24 százalékuk. Mindössze egy személy járt magyarországi általános iskolába. A válaszadók 95 százaléka általános jellegű képzésben vett részt, 98 százalékuk nem tagozatos iskolába járt. Mindenki nappali tagozaton tanult.

Középiskolai szint

A 1016 fiatalból mindössze 134-en nem próbálkoztak a középiskolával. Az általános iskolát követően 883 személy folytatta tanulmányait. Legtöbben a szakközépiskolát választották (44%-uk), majd a gimnáziumot (29%) és a szakmunkásképzőt (27%), amely nem ad érettségit (6. ábra). Hat fő kivétellel mindnyájan állami iskolába jártak, és a válaszadók 2 százaléka fizetett tandíjat.

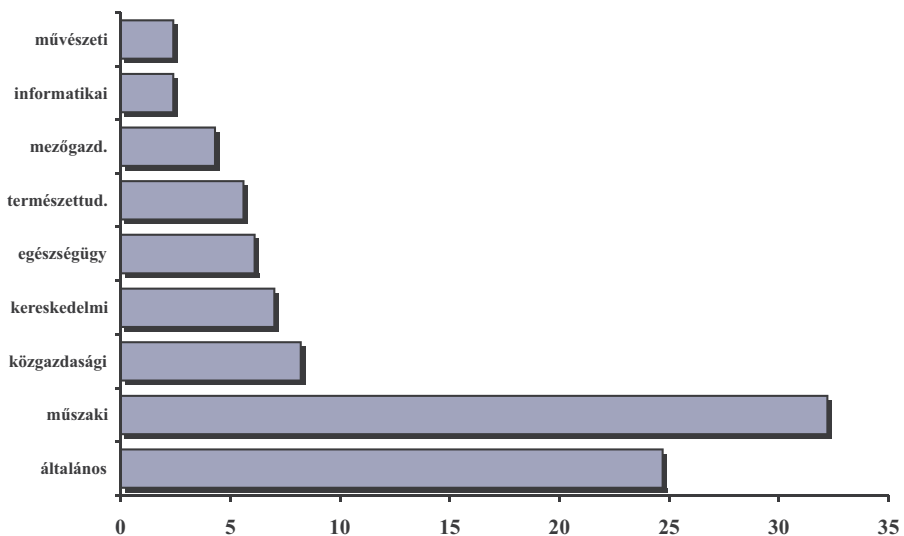
Legtöbben műszaki tanulmányokat folytattak a középiskolában (32%), ezt követi az általános szak, a gimnázium (25%), a közgazdasági (8%) és a kereskedelmi (7%) ágazat. Egészségügyi képzésre 7 százalékuk iratkozott, és természettudományi ágazatot is 6 százalékuk választotta. A fiatalok 4 százaléka mezőgazdasági középiskolába ment, az informatikát és művészeteket pedig egyaránt csak 2 százalékuk írta be.

6. ábra. A tanulmányaikat az általános iskola befejezése után is folytatók által látogatott iskola típusa

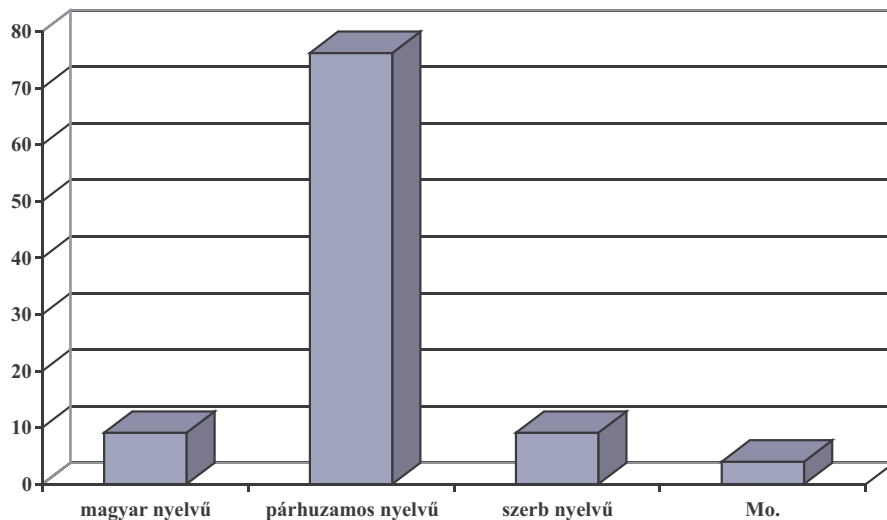

A 8. ábra azt mutatja, hogy a legtöbben továbbra is párhuzamos tannyelvű iskolába jártak (76%), és náluk sokkal kevesebben választottak csak magyar, vagy csak szerb nyelvű iskolát Jugoszláviában. Szerb nyelvű középiskolákba azok a szórványban élő magyar fiatalok iratkoznak be, akiknek a lakóhelyükhöz közel csak szerb osztályok indultak, közülük kevesen döntöttek a magyarországi tanulás mellett. A

7. ábra. A tanulmányaikat az általános iskola befejezése után is folytatók által látogatott iskola tanulmányi ág szerinti besorolása

8. ábra. Középfokú oktatás az iskola nyelve szerint

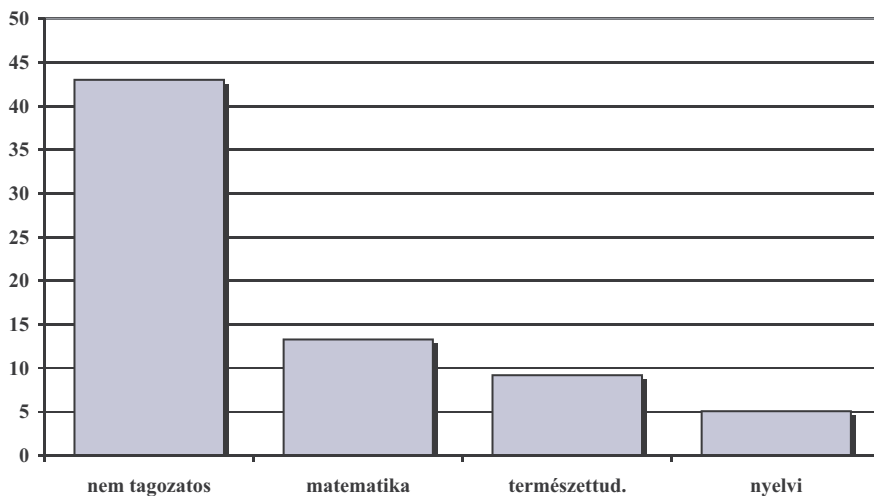

párhuzamos tannyelvű iskolák népszerűsége nyilvánvalóan arra utal, hogy a magyar nyelv, mint oktatási nyelv, fontos szempont az iskolaválasztásban, a fiatalok 88 százaléka magyar, 12 százaléka pedig szerb nyelven tanult.

A tagozatos osztályok közül (9. ábra) legnépszerűbb a matematika tagozat volt (13%), de a legtöbb válaszadó nem tagozatos osztályba járt (43%), már a vajdasági középiskolák jellege miatt is, ahol a legtöbb magyar osztály általános tagozatként indul.

A jelenlegi iskola elvégzése után a fiatalok 15 százaléka egyetemen, 9 százaléka főiskolán, 4 százaléka pedig specializáció formájában szeretne továbbtanulni. A tovább-

9. ábra. Tagozatos osztályok aránya a középfokú oktatásban részt vevők csoportjában

tanulás elképzelt helye változatos, a minta 8 százaléka Magyarországon, 7 százaléka Jugoszláviában (lakhelyén kívül) magyar tannyelvű intézményben, 6 százaléka pedig lakhelyén kívül eső szerb nyelvű intézménybe felvételizne. Kevesen vannak, akik saját lakhelyükön szeretnének továbbtanulni, vagy csak keveseknek nyílik erre alkalmuk.

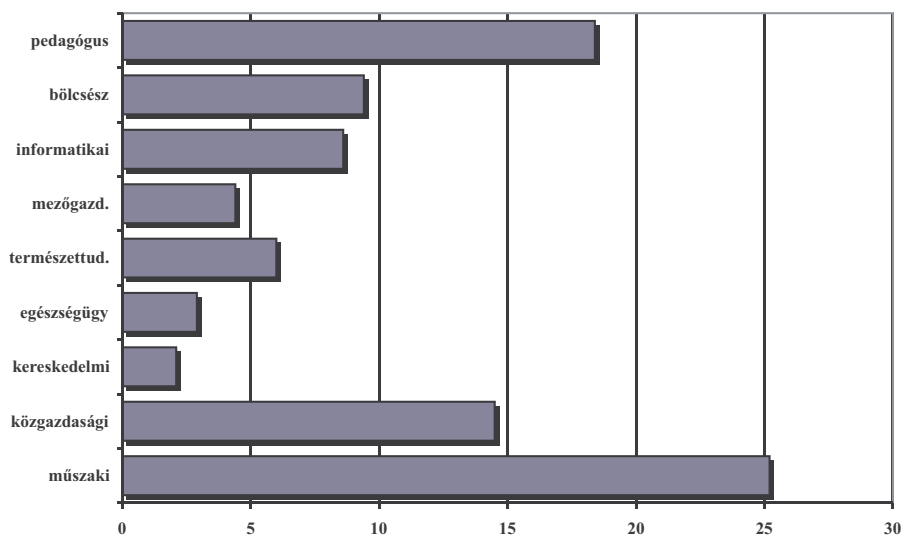
Felsőfokú képzés

Felsőfokú képzésben 387 válaszadó vett részt, így az 1016 fiatal közül mintegy 38 százaléuk járt felsőoktatási intézménybe. Vajdaságban az Újvidéki Egyetem keretein belül 13 kar és 9 főiskola van. A mintából 42 százalék főiskolára, 55 százaléuk pedig egyetemre járt. A többség állami iskolába járt (97%), néhányan pedig alapítványi vagy magániskolába (ide soroljuk a magyarországi kihelyezett tagozatokat is, vagyis konzultációs központokat Zentán és Szabadkán). Növekedett a tandíjfizetők száma (32%), ami abból adódhat, hogy Jugoszláviában az egyetemek többségén, újabban tandíjat kell fizetni. Az egyetemisták státusa kétféle lehet: vagy a költségvetés terhére tanul, vagy önfinanszírozó, ami a felvételi pontok alapján dől el.

Változatos tanulmányi ágakhoz tartoztak a választott felsőfokú intézmények (10. ábra). Ezen az oktatási szinten legnépszerűbbnek mutatkoztak a műszaki- (25%), a pedagógus- (18%) és a közgazdasági képzések (14%). Szabadkán az állami Műszaki Főiskola és a magyarországi Gábor Dénes Főiskola konzultációs központja már teljes magyar nyelvű oktatást biztosítanak. A zombori Tanítóképző Kar szabadkai kihelyezett tagozatán szintén magyarul folyik a tanítás, a Közgazdasági Kar pedig részlegesen biztosít magyar nyelvű oktatást. Valószínűleg a magyar fiatalokat vonzza az anyanyelven folytatható tanulás lehetősége.

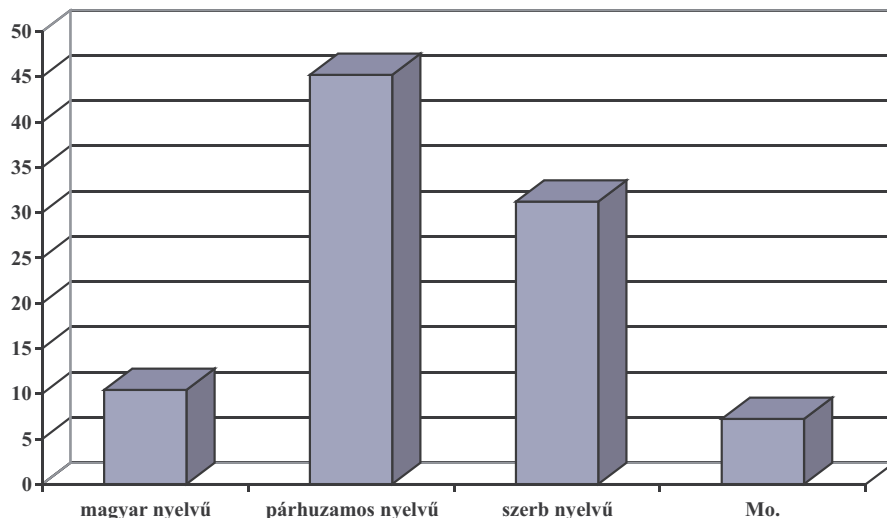
A bölcsész szakokra csak 9 százalékban jelentkeztek a fiatalok, pedig Újvidéken a BTK-n, a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéken van lehetőségük magyarul tanulni.

10. ábra. Felsőfokú képzés szaktípusok szerint

Informatikát a hallgatók 9 százaléka tanult Vajdaságban. Természettudományi szakon a mintából 7 százalékkuk tanult. Felsőfokú mezőgazdasági képzésben vesz részt 4 százalékk. Orvostudományokat a mintából csak 3 százalékkuk hallgat, kereskedelmet pedig 2 százalékk.

11. ábra. Felsőfokú képzés az iskola nyelve szerint

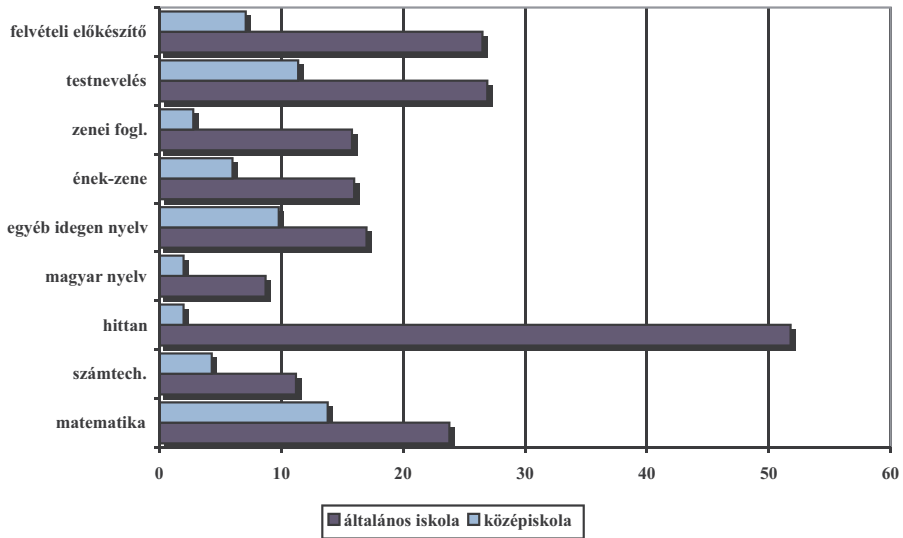

Jugoszláviában a felsőoktatási intézményekben a hivatalos nyelv ma a szerb. Az egyes karokon, a dékán kérésére, az Oktatási Miniszter döntése alapján, nyílnak magyar és vegyes tannyelvű osztályok. A magyar egyetemisták 45 százaléka párhuzamos tannyelvű, 10 százalékkuk magyar tannyelvű intézménybe jár, 7 százalékkuk Magyarországon tanul. A szerb nyelvű intézményeket 31 százalék választotta. A fiatalok 62 százaléka vett részt a részleges, vagy teljes magyar nyelvű képzésben.

Iskolán kívüli képzés

Az iskolán kívüli képzés fontos mutatói a különórák. Meglepően nagy számban jártak a fiatalok az általános iskola idején különórákra. Középiskolában kevesebben foglalkoztak a kötelező iskolán kívüli képzéssel. Általános iskolásként a megkérdezett magyar fiatalok több mint a fele járt hittanra. A hittan 2000-től iskolán belüli fakultatív tantárgy. Korábban hittanoktatásra csak egyházi keretekben járhattak. Az általános iskolások körében a testedzés van a második helyen (27%), népszerűek a labdasportok (kosárka, labdarúgás) és a küzdősportok, asztalitenisz stb., amit az iskolák tornatermeiben is lehet üzni. A magukat sportolóknak vallók egyénileg sportolnak leginkább. Az iskolán kívüli pótképzésben főként a felvételi előkészítő volt kiugró népszerűségű (26%), valamint a matematika órák 24 százalékkal. Sajnos a gyakori tanügyi sztrájkok, a bombázás és más zavaró körülmények miatt a tanulók kénytelenek az iskolai anyag egy részét magánórákon pótolni. Az általános iskolások körében a zenével és az ének/zenével való foglalkozás gyakori. Kisiskolás korban a

12. ábra. Különórák látogatása az általános iskolai és középiskolai képzés mellett

fiatalok 17 százaléka idegen nyelvet tanul, majd számítástechnikát (11%), és iskolán kívül magyar nyelvet (9%).

Középiskolai szinten általánosságban csökkent a különórák száma, noha a matematikát (14%), a testnevelést (11%), és az idegen nyelvet (10%) a megkérdezettek viszonylag nagy száma látogatta (12. ábra). Ezen a szinten is jellemző, hogy a középiskolások az egyetemi felvételre felkészítő órákat vesznek: 7 százaléka a mintának. Zenével és énekkel 6 százalékkuk foglalkozott, számítástechnikával 4 százalék, de magyar nyelvet már csak 2 százalékkuk tanult és kevesen jártak hittanra (2%).

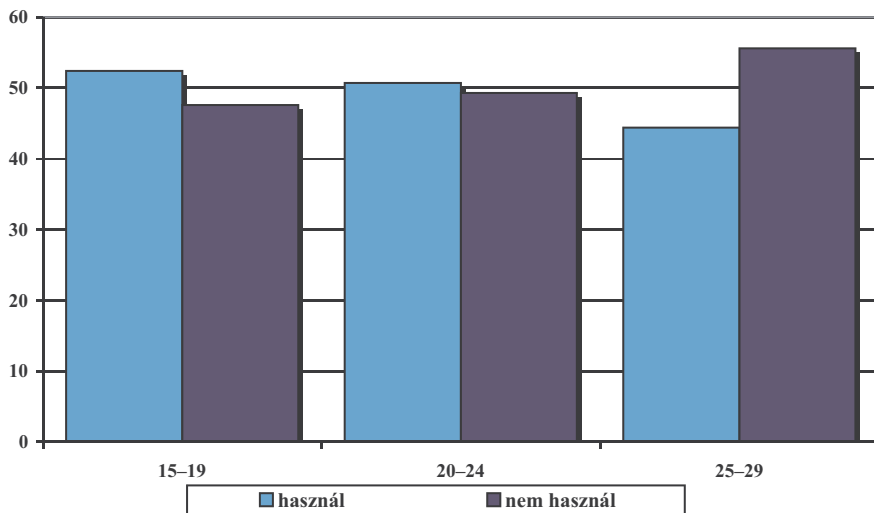
Különórákra általános iskolában összesen 796 fő, míg középiskolában 647 fő járt.

Megfigyelhető, hogy falun elsősorban a hittannak van hagyománya az általános iskolás korban, majd a matematika különórák vezetnek, sőt felvételi előkészítőre kénytelen járni a kisvárosi és falusi gyermek, ha be szeretne kerülni a városi középiskolákba. A városokban pedig a nyelvoktatás a gyakoribb. A falvakban a középiskolás korosztálynál általános értelemben ritkább a különórák látogatása, míg városon az idegen nyelv és a matematika oktatásának ebben az időszakban is jelentősége van.

Számítógép- és internet-használat

A fiatalok fele használ számítógépet. Az idősebb korosztály (25–29 év) érthetően kevésbé rendelkezik informatikai ismeretekkel, mert ők még nem tanulták az iskolában (13. ábra). A 15–19 évesek 52 százaléka rendszeresen használja a számítógépet, a 20–24 évesek között is több mint a fele. A vajdasági mintában összesen 340-en (33%) otthon használják a számítógépet, közülük 289-en saját számítógép birtokában vannak. A minta 22 százalékanak van otthoni internet-hozzáférése. Ötven-

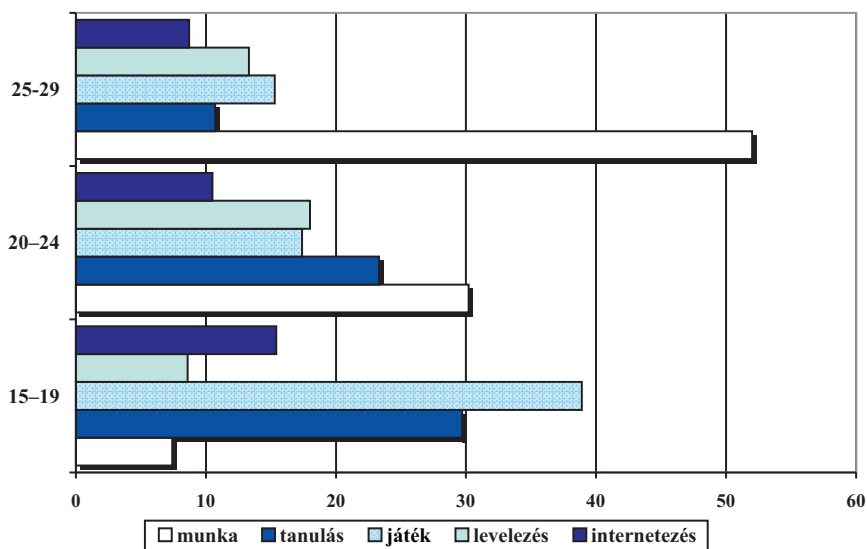
13. ábra. Számítógép-használat az egyes korcsoportoknál

nyolcan (6%) a számítógép-használat elsődleges, 28 százalékuk pedig másodlagos céljának az internetezést jelölte meg. A háborús években a cenzúrázatlan információkhoz jutás és a világ felé való nyitottság szinte egyetlen eszköze az internet volt.

A legfiatalabb korosztály (15–19 év) a számítógépet főként játékokra használja (39%) és majdnem 30 százalékuk tanulásra. Az idősebbeknél egyre inkább a munka jut fontos szerephez (14. ábra). A 20–24 évesek 30 százalékuk munkára és 23 százalé-

14. ábra. A számítógép-használat elsődleges célja az egyes korcsoportok esetében

ka tanulásra használja a komputert, 18 százalékuk levelez, és 17 százalékuk játszika géppel. Így az internet a legfiatalabbaknál a legnépszerűbb, a levelezés pedig a 20–24 év közöttiekénél. A legidősebb korosztály 52 százalékban a munkája során használja a számítógépet. 15 százalékuk játszik, míg 13 százalékuk levelez rajta. A számítógép tehát nem luxus, hanem főleg a munka és a tanulás eszköze a Vajdaságban.

A fiatalok 70 százaléka él olyan háztartásban, ahol van vezetékös telefon, mobiltelefonnal pedig a háztartások mintegy fele rendelkezik.

Életkörülmények, családi erőforrások

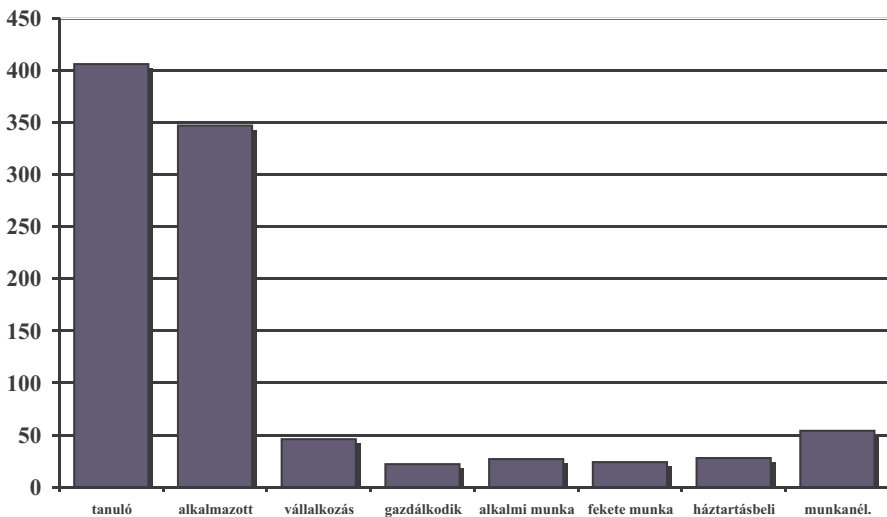
Munkaerő-piaci helyzetkép

Szerbiában, 2002. elején körülbelül 700 000 munkanélküli volt. A munkanélküliek strukturális statisztikai elemzése megmutatja, hogy legtöbbször szakképzettséggel rendelkező nők és viszonylagosan fiatalok. Sokan vannak olyanok, akik az első munkalehetőségüket keresik évek óta. A munkanélküliek kétötöde több mint három éve nem talál magának munkát. A munkaerő-fluktuáció olyannyira lelassult az országban, hogy az egyes régiók között szinte elhanyagolható a munkavállalók költözködése. Ez alól kivételt képeznek a menekültek.

A fiatalok gazdasági aktivitása

A vajdasági kérdőívben a fiatalok aktivitását négy alapvető csoportra osztottuk: tanul, gazdaságilag aktív, inaktív és munkanélküli. A 15. ábra szemlélteti a megkérdezettek gazdasági aktivitását. Az 1016 vajdasági magyar fiatal közül legtöbbször tanulók (42%),

15. ábra. A megkérdezettek gazdasági aktivitásuk szerint, gyakorisági eloszlás

majd az aktívak, vagyis alkalmazottként dolgozók vannak (36%). Érezhető, hogy a munkanélküliség miatt a fiatalok nagy része inkább a továbbtanulást választja, ami 25–26 éves korig is kitolódhat. A munkanélküliek aránya 6 százalék, feltételezhető azonban, hogy ez a szám nem felel meg a hivatalosan regisztrált munkanélküliek számának, hiszen sokan nem jelentkeznek be a munkaközvetítő irodákba, hanem saját maguk keresnek átmeneti, nem bejelentett munkákat. Ide sorolhatjuk az alkalmi munkát vállalókat (3%), a háztartásbeliket (3%) és a feketézőket (3%) is. Markáns – kisebb létszámú – csoportok is megkülönböztethetők: a családjukkal együtt vállalkozók (5%), és a gazdálkodók (2%).

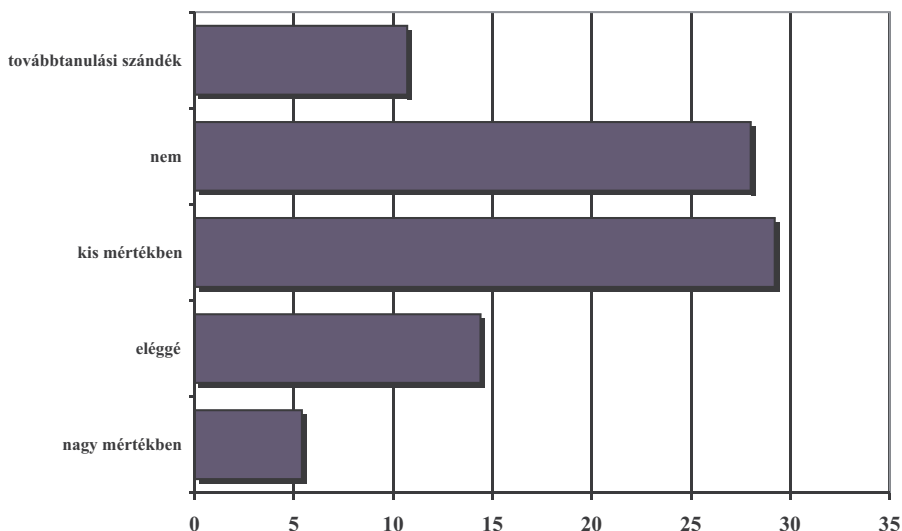
A fiatalok aktivitása, korcsoport szerint

A legfiatalabb korcsoportnak (15–19 év) 15 százaléka dolgozik (11%-uk alkalmazottként, a 4%-uk pedig egyéb tevékenységi körben). A 20–24 év közöttieknek 35 százaléka áll alkalmazásban, 15 százalékuk egyéb munkát végez, 3–4 százalék a családi vállalkozásban tevékenykedők, a fekete munkát végzők, valamint a családi gazdaságban dolgozók aránya. A munkanélküliek aránya eléri a 8 százalékot. A tanulók aránya csökken, a 15–29 évesek megközelítőleg felét teszi ki. A legidősebb (25–29) korcsoportban 10 százalék a tanulók aránya, 58 százalék az alkalmazásban állóké. Néhány százalékkal nő a vállalkozásban dolgozók és az alkalmi munkát végzők aránya, csökken azonban a családi gazdálkodásban dolgozók és a fekete munkával foglalkozók száma.

A fiatalok közül főtevékenységként 47 százalék dolgozik, a munkanélküliek aránya 5 százalék, a más inaktívak aránya (háztartásbeli, eltartott, GYES) 6 százalék. A tanulás mellett dolgozók száma magas (105 fő), legtöbbször a családi vállalkozásban segítenek.

Félelem a munkanélküliségtől

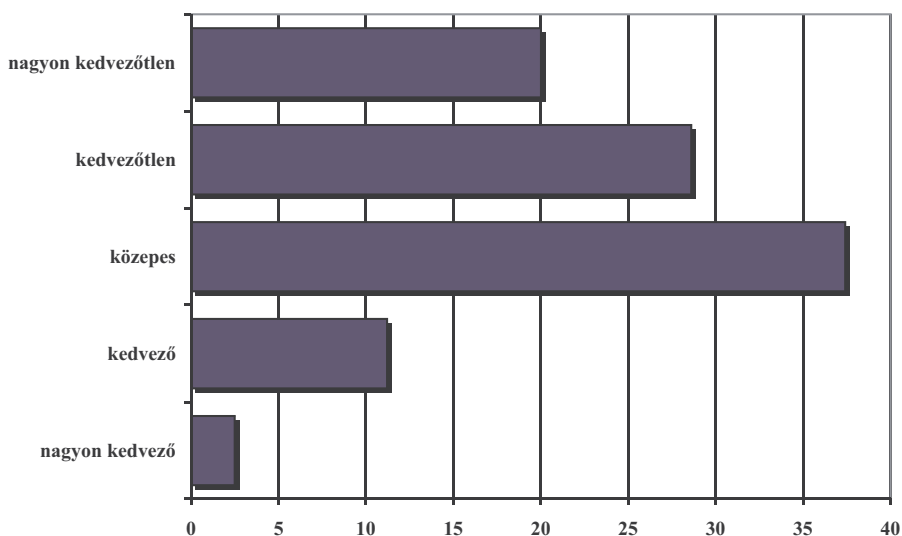
16. ábra. A tanulók a munkanélküliségtől való félelmének mértéke

Az aktív dolgozók többsége (70%) nem tart a munkanélküliségtől, 22 százalékuknak azonban vannak félelmeik.

A tanulók 56 százalékánál tapasztalható a munkanélküliségtől való félelem: kis mértékben (34%), vagy eléggé (16%), illetve nagy mértékben (6%). A tanulók 32 százaléka nem fél a munkanélküliségtől és 12 százalékuk tovább szeretne tanulni. (16. ábra)

17. ábra. A lakóhelyen ismert elhelyezkedési lehetőségek megítélése

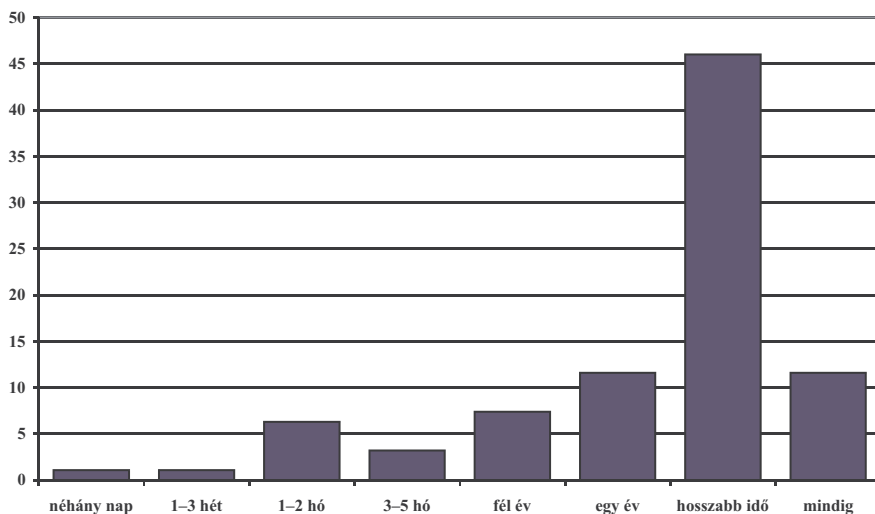
A megkérdezettek közül kevesen ítélik kedvezőnek a lakóhelyükön tapasztalt elhelyezkedési lehetőségeket (nagyon kedvező 3%, kedvező 11%). A fiatalok 37 százaléka közepesnek ítéli a munkalehetőséget lakóhelyén. A 15–29 évesek megközelítőleg fele (49%) negatívan ítéli meg a munkaerő-piaci esélyeit saját környezetében, 20 százalék nagyon kedvezőtlennek, 29 százalék pedig kedvezőtlennek minősítette.

A külföldi munkavállalás alternatívája

A fiatalok számottevő része (28%) a jövőben külföldön (is) szeretne munkát vállalni, ebből 189 fő dolgozna Magyarországon. A munkavállalás időtartama szerint a válszadók a következő csoportokba oszthatók (18. ábra).

A Magyarországon munkát vállalni szándékozók között mindig ott dolgoznának (13%), egy évnél hosszabb időre a fiatalok több mint fele, legalább egy évre 13 százalékuk vállalna munkát. Ebből adódóan a minta 79 százaléka nem elégedne meg a státustörvény által nyújtott lehetőségekkel, hiszen a munkavállalási szándékuk hosszabb időre szóló. A fiatalok kisebb része vállalna Magyarországon fél évre, vagy rövidebb időre állást.

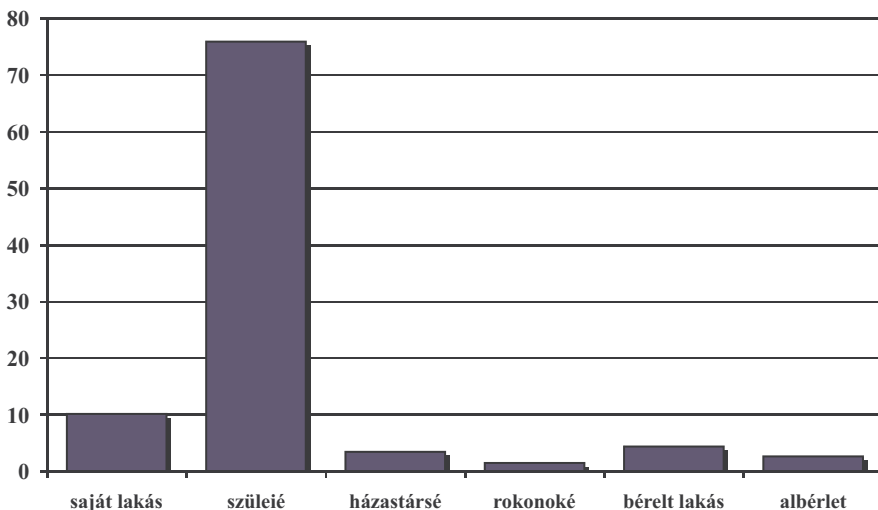
18. ábra. A magyarországi munkavállalást tervező válaszadók a munkavállalás időtartama szerint

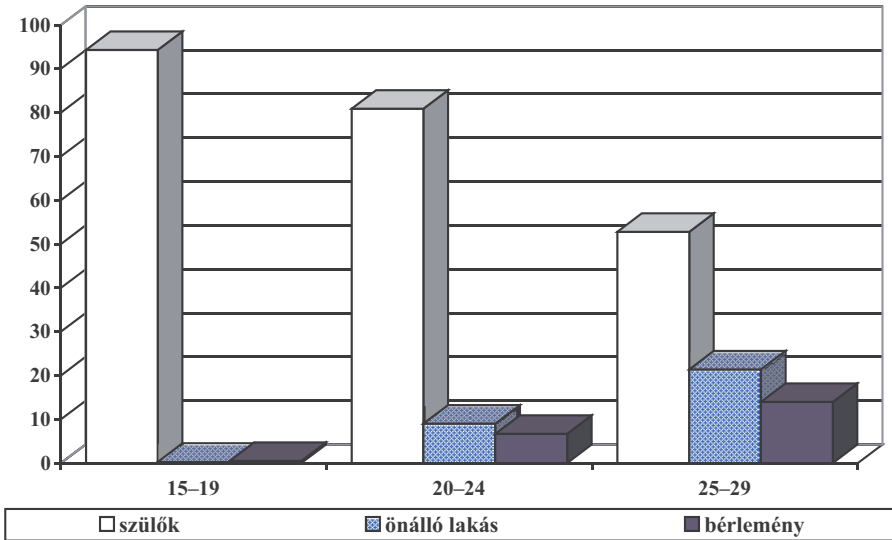
Lakáskörülmények

A vajdasági fiatalok hosszú ideig szorulnak szülői segítségre, 77 százalékuk a „kényszer-együttélési formát” választja, a szüleivel lakik. Saját lakásban vagy a házastárs lakásában csupán 13 százalékuk él (19. ábra). Albérletben, bérelt lakásban, rokonoknál 9 százalékuk lakik. A fiatalok munka és kereseti lehetőség nélkül nem tudnak építkezni, vagy lakást vásárolni, így családalapításuk is kitolódik a 30. életév felé.

19. ábra. Kinek a tulajdonában van a lakás?

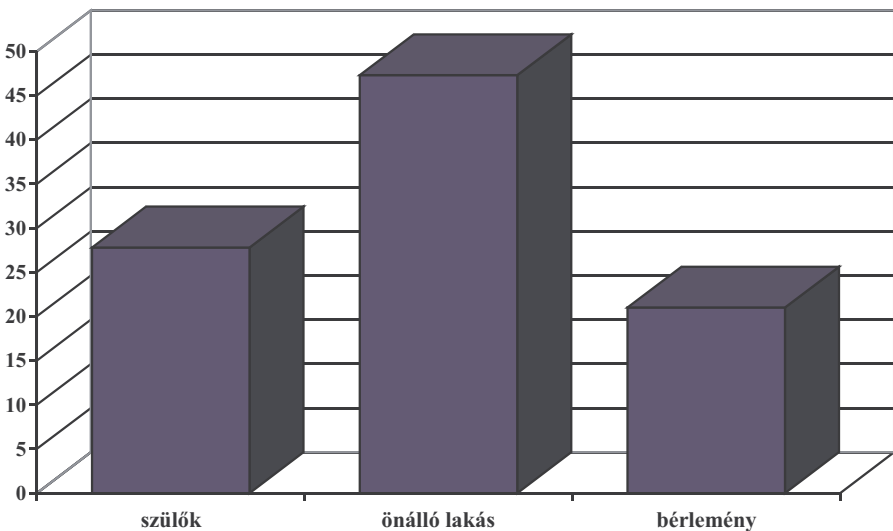

20. ábra. Lakáskörülmények korcsoportok szerint

Korcsoportok szerinti bontásból (20. ábra) nyilvánvalóvá válik, hogy noha a kor előrehaladtával növekszik a szülőktől függetlenül élők száma, az önálló lakást birtoklók aránya továbbra is alacsony. A 15–19 évesek a szüleiknél élnek (94%), a 20–24 évesek közül megközelítőleg 81 százalék továbbra is a szülőknél lakik és csak 9 százalékuknak van önálló lakása, 7 százalékuk albérletben él. A legidősebb korosztályban a kérdezetteknek több mint a fele szüleinél él, 21 százalékuk önálló lakásban, 14

21. ábra. Lakáskörülmények a házasságban élők csoportjában

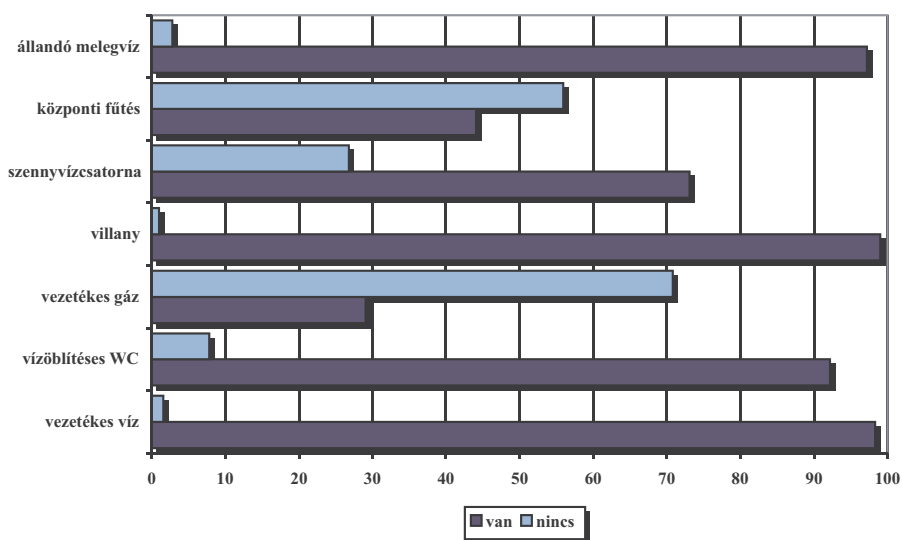

százalékuk albérletben lakik. Aggodalomra ad okot az a tény, hogy a 25–29 éveseknek több mint a fele nem tud gazdaságilag önálló életvitelt folytatni.

A házasságban élők körében ez érzékeny probléma, hiszen kénytelenek több generációs együttéléshez alkalmazkodni. A 21. ábra is mutatja, hogy a házasságban élők kevesebb, mint fele rendelkezik önálló lakással (47%), 28 százalékuk még mindig a szülőkkel él együtt, és 21 százalékuk albérletet fizet.

A 22. ábra alapján a lakás komfortfokozatának mutatói kedvezően alakulnak, a központi fűtés kivételével (56 százalékuknak nincs központi fűtése), szinte valamennyi esetben rendezett körülmények tapasztalhatók. A vezetékes gáz hiánya 70 százalékban, elsősorban Vajdaság közműveinek sajátosságaiból adódik.

22. ábra. A lakás komfortfokozatának mutatói

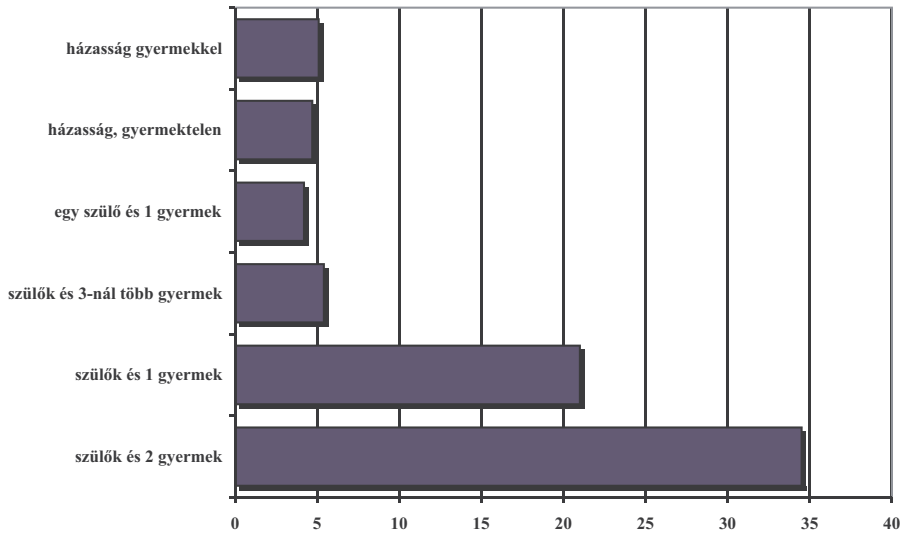
Család- és háztartásjellemzők

A 23. ábrán látható, hogy a 15–29 évesek kétgyermekes (34%), vagy egyetlen gyermekként kétszülős családban élnek (21%), három és annál több gyermekes családban a fiatalok 5 százaléka, házasságban gyermekkel 5 százaléka él.

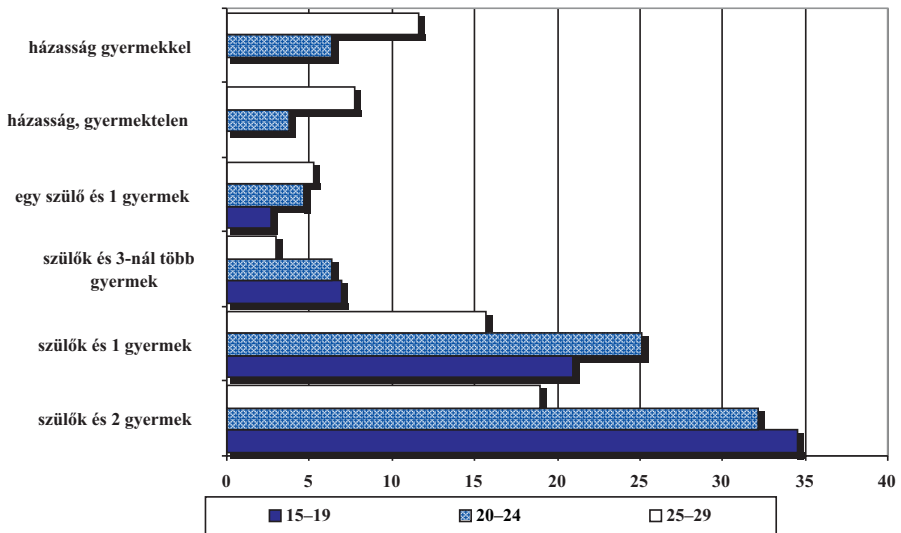
A fiatalok között van egyszülős, egy gyermekes csonka család (4%) és gyermektelen család (4%) is.

A legidősebb korcsoport esetében a fiatalok többsége a szüleinél lakik, a házasságban élőknek 12 százalékánál, a 20–24 évesek 6 százalékánál van gyermek. Demográfiai szempontból mindenképpen rendkívül figyelemre méltó jelenségről van szó, ami összekapcsolható a vajdasági magyarság alacsony születési arányával. Az utóbbi tíz évben, a megszokott asszimilációs tendenciák mellett a külföldre vándorlás ezt a problémát még súlyosabbá tette.

23. ábra. Jellemző családszerkezeti típusok a teljes minta esetében

24. ábra. Családszerkezeti típus életkor szerint

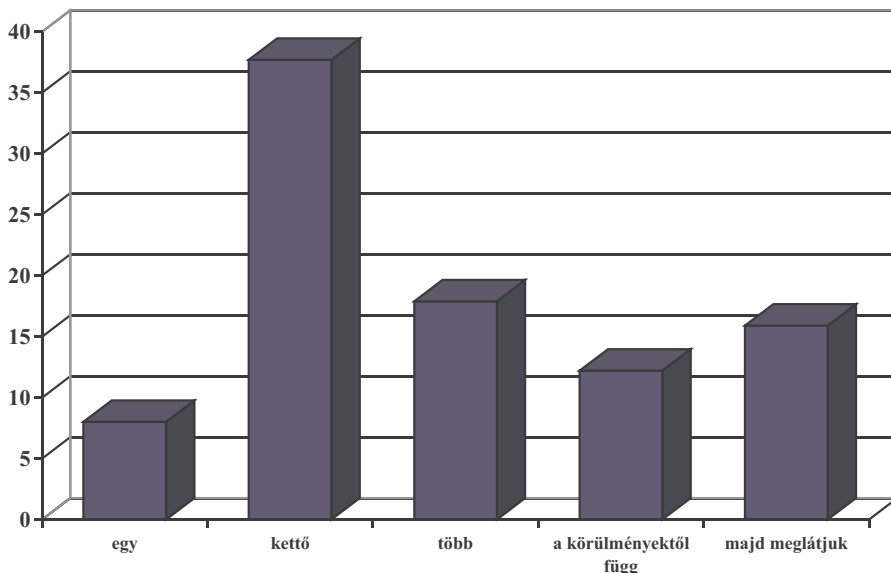

Házasság, alternatív együttélési formák, gyermekvállalás

Az élettársi kapcsolatok kialakítása a vajdasági fiatalokat kevésbé jellemzi (3%). A fiatalok több mint 10 százalékának van gyermeke (8%-nak egy, 4%-nak két, néhányuknak pedig három). A vajdasági fiatalok többsége a jövőben két (38%), vagy ennél több

gyermeket szeretne vállalni (18%), de 38 százalék körül van a bizonytalanok aránya (25. ábra). Egy gyermeket tervez a megkérdezettek 8 százaléka.

25. ábra. Tervezett gyermekek száma

Gazdasági erőforrások

A tulajdonviszonyok közt elsőként az ingatlan- és földtulajdont vettük számba (26. ábra). Vajdaság magyar lakosságának igen nagy része földművelésből él. A fiatalok megközelítőleg fele él olyan háztartásban, amely termőfölddel rendelkezik, egynegyedüknek további ingatlana, 11 százalékuknak telke, 6 százalékuknak nyaralója is van. Sok család rendelkezik földterülettel (46%), más ingatlannal azonban kevesen (27%).

A fiatalok mintegy ötödének családjában van vállalkozás, ennek kétharmada egyéni vállalkozó (27. ábra). A valós vállalkozási hajlam azonban ennél nagyobb.

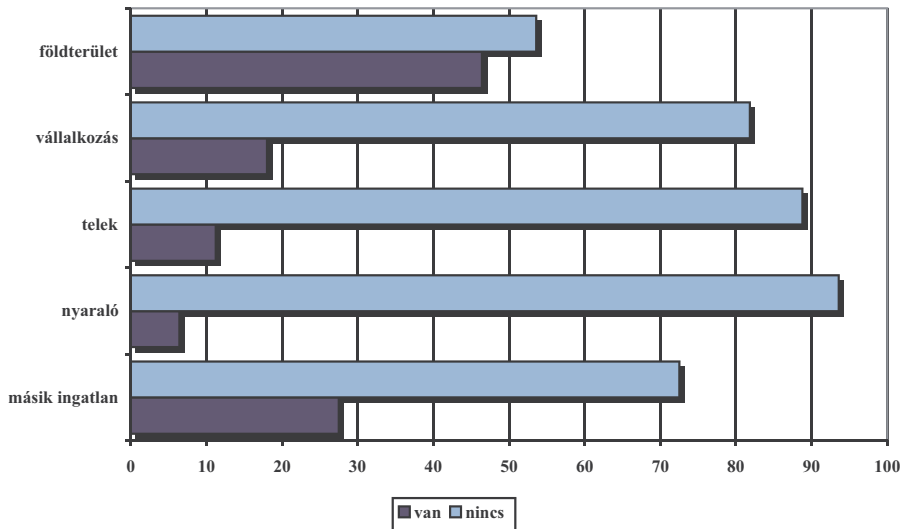
Az ingóságokat tekintve (28. ábra) megfigyelhető, hogy a nélkülözhetetlen háztartási cikkek (pl. mosógép, mélyhűtő) szinte egyetlen háztartásból sem hiányoznak, vezetékes telefonja, színes tévéje a fiatalok többségének szintén van.

A nélkülözhető, modernebb kisgépekkel (pl. számítógép, CD-lejátszó, mobiltelefon), a vajdasági fiatalok 50–60 százaléka rendelkezik. A járműtulajdonosok aránya alacsony: a 15–29 évesek alig több mint fele mondhatja családját autó tulajdonosnak.

A személygépkocsi az esetek 45 százalékában jugoszláv gyártmányú, 41 százalékban pedig nyugati (használt, többéves) autó.

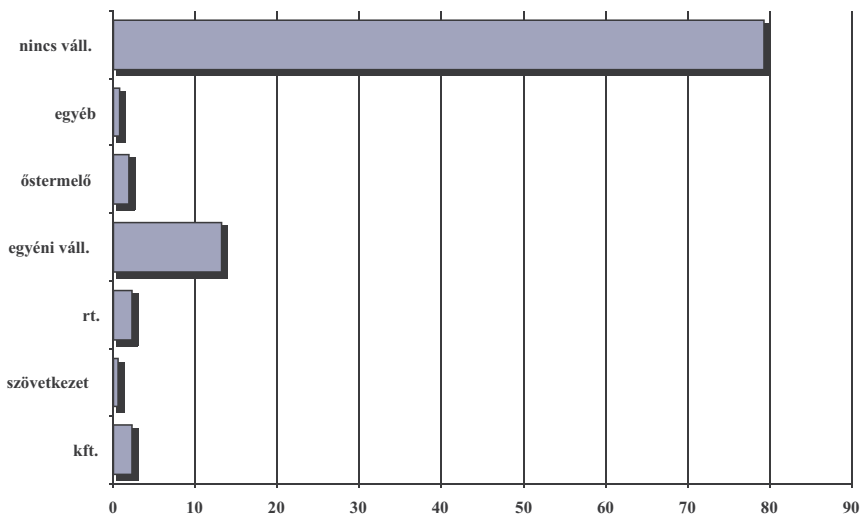
Az objektív mutatók alapján a háztartások feléről mondható el, hogy a létminimum felett él.

26. ábra. A megkérdezettek és családjuk tulajdonában levő ingatlanok

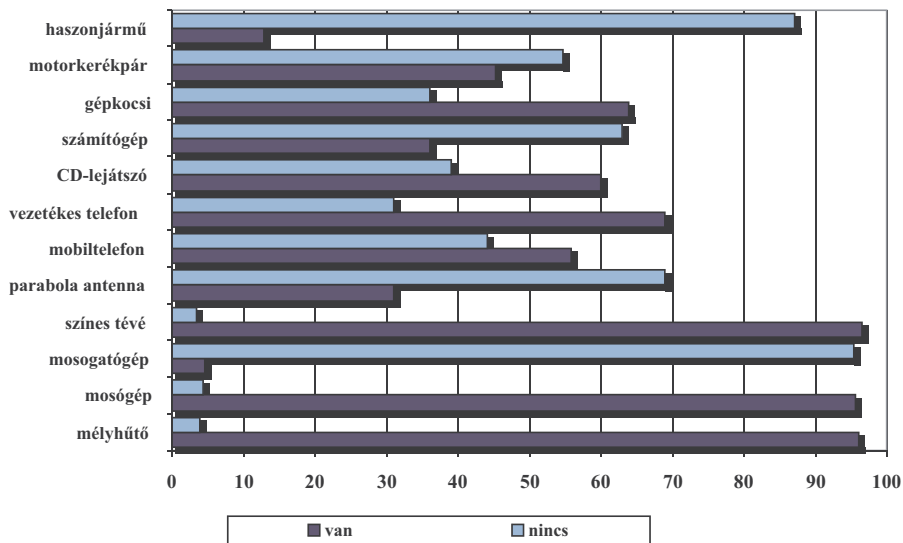

A fiatalok 10 százaléka állítja, hogy szegényesen él, 30 százalék alatti azok aránya, akik azt állítják: éppen hogy be tudják osztani a fizetést, tehát létminimumon élnek (29. ábra). Az anyagi helyzet objektív mutatói – megítélésünk szerint – rosszabbak a szubjektív becsléseknél, mindez feltehetően a korábbi igények feladására, egyfajta elszegényedésre utal. A fiatalok fele mondta azt, hogy beosztással jól kijön a jövedelméből, 7 százalékuk anyagi gondok nélkül él.

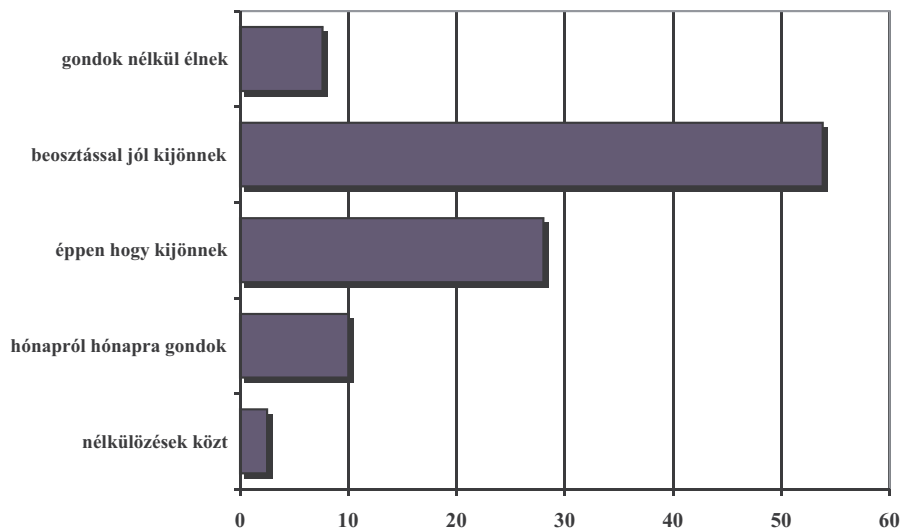
27. ábra. A megkérdezettek családjának tulajdonában levő vállalkozások típusa

28. ábra. A megkérdezettek és családjuk tulajdonában levő ingóságok

29. ábra. Az anyagi helyzet szubjektív becslése

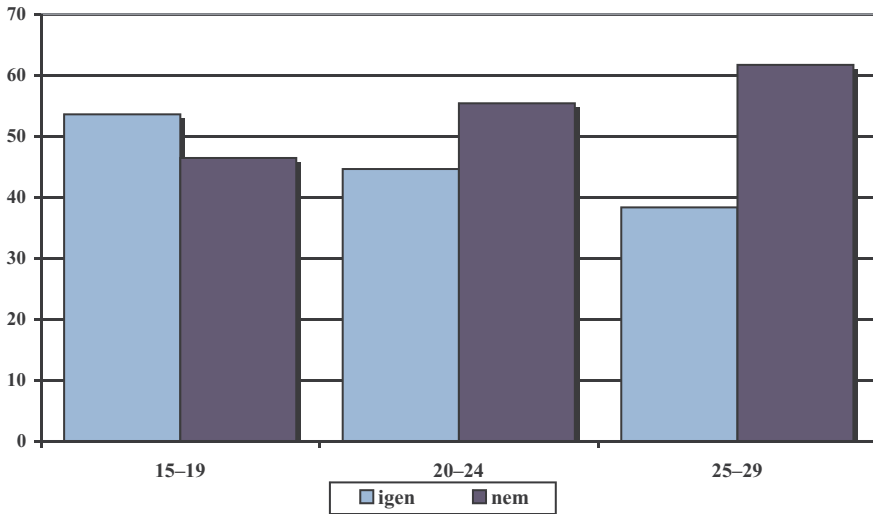

Életmód

Sportolási szokások

A fiataloknak kevesebb, mint fele szokott rendszeresen sportolni (30. ábra.). A 15–19 évesek több mint fele rendszeresen sportol, míg a 25–29 évesek csupán 38 százaléka. Az életkorral csökken a sportolási kedv.

**30. ábra. Rendszeres sportolás
a korcsoport függvényében**

A rendszeresen sportolók 56 százaléka férfi, 43 százaléka nő.

A fiatalabb korosztály (általános iskolás) és a szakközépiskolások csoportja többet sportol, mint az értelmiségiek. A tanulók gyakrabban sportolnak, mint a dolgozók, vagy inaktívak.

**3. táblázat. A sportolók csoportja végzettségi összetétel szerint,
százalékban**

általános iskola	szakmunkásképző	szakközépiskola	gimnázium	főiskola	egyetem
36	11	21	13	10	9

**4. táblázat. A sportolók csoportja gazdasági aktivitás szerint,
százalékban**

tanul	aktív	inaktív
23	18	4

A rendszeresen sportolók körében legnépszerűbb a kerékpározás (17%), ami részben azzal is indokolható, hogy a kerékpár nemcsak sport-, hanem közlekedési eszköz is. Második helyen áll az aerobic, harmadik helyre került az úszás, a kocogás és az otthoni torna (8–10% körül). A fiatalok a magányos sportok kedvelői.

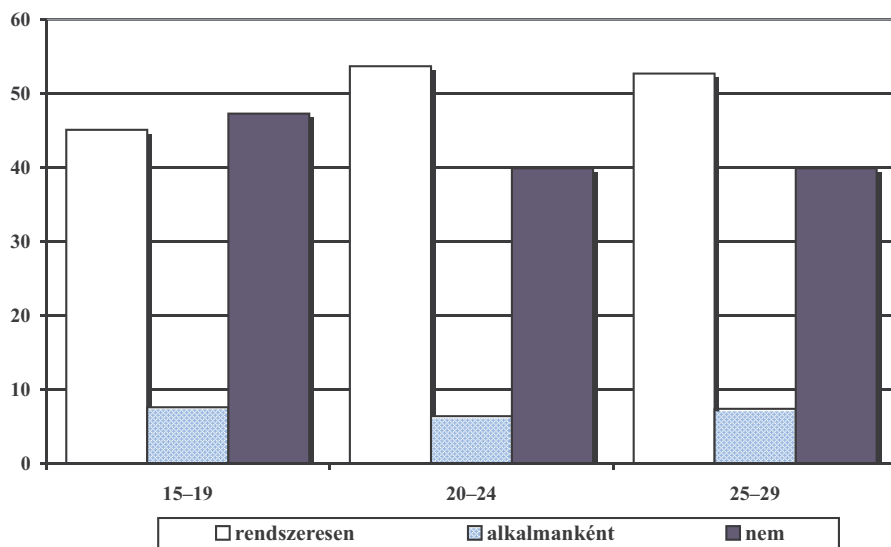
Akik nem sportolnak, a következő indokokat említették: „idő hiánya” (27%), „nem kedveli a sportot” (7%), és a „sportlehetőségek hiánya” (6%).

Egészségi helyzet

A fiatalok egészségi helyzetét dohányzási, alkoholfogyasztási szokásaik alapján vizsgáltuk.

A 15–19 évesek több mint a fele rendszeresen, vagy alkalmanként dohányzik. Mindössze 47 százalékuk mondta, hogy nem gyújt rá. A 19. év után megnövekszik a rendszeres és alkalmi dohányosok aránya, és a későbbiek során állandósul; a 19–29 évesek 60 százaléka rendszeresen, vagy alkalmanként dohányzik.

31. ábra. Dohányzási szokások a korcsoport függvényében

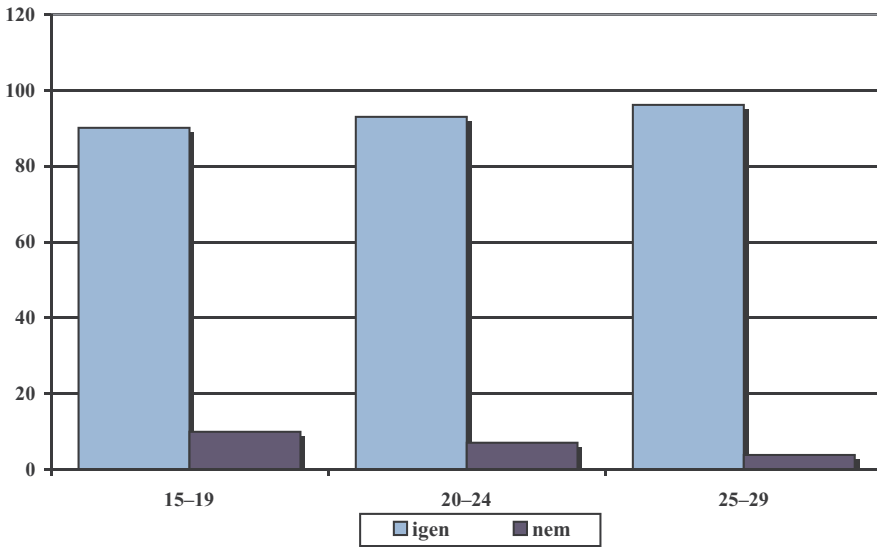

Szinte valamennyi 15–29 éves ivott már alkoholt, és szokott is alkoholt fogyasztani (32. ábra). Feltehetően a kortárs csoport normái határozzák meg, hogy a „bulikhoz” hozzátartozik az alkoholfogyasztás is, 90 százalékuk vallja, hogy szokott alkoholt inni.

Leggyakrabban fogyasztott alkohol: a sör. A korosztály egyharmada tekinthető rendszeres sörfogyasztónak. A 15–19 évesek 36 százaléka, a 20–24 évesek 32 százaléka és a 25–29 évesek 28 százaléka sohasem fogyaszt sört. Egyéb szeszes italok esetében az alkalmi fogyasztás a jellemző.

Tömény alkohol esetében a kor előrehaladtával növekszik az alkoholfogyasztók aránya: elsősorban az alkalmi fogyasztók száma nő, a rendszeresen (hetente többször vagy naponta) alkoholizálók aránya 10 százalék alatti.

32. ábra. A szeszes italt kipróbálók aránya korcsoport függvényében

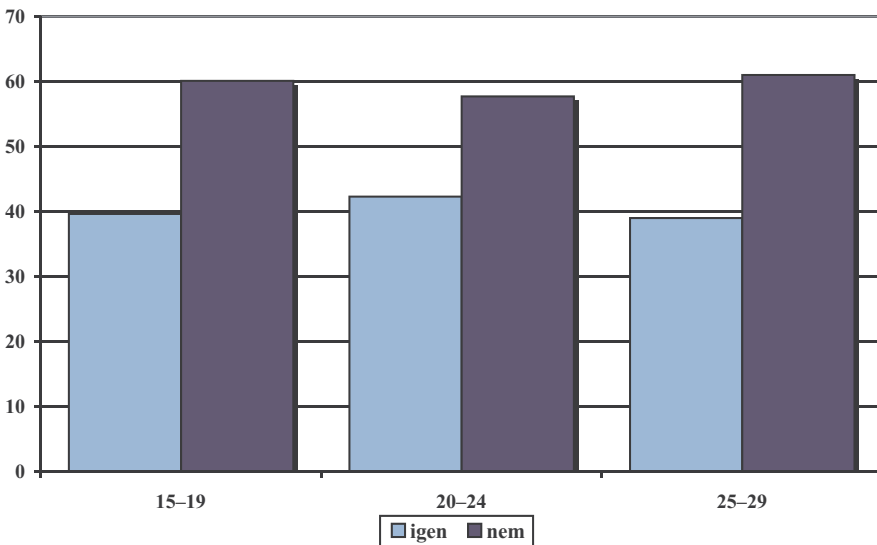

Devianciák

A fiatalok mintegy 60 százaléka még egyáltalán nem próbálta ki a kábítószer.

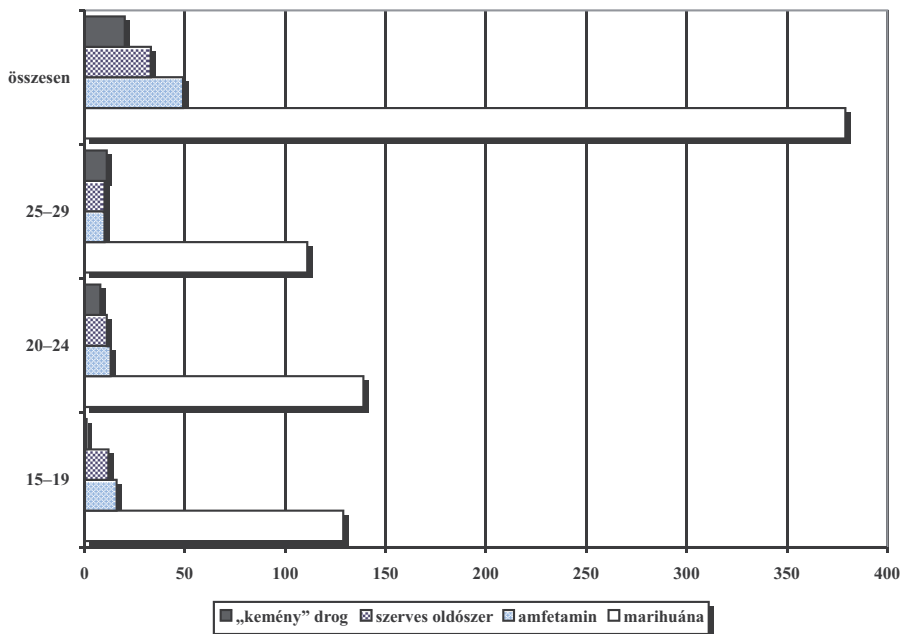
A 33. ábrán szemléltetjük, hogy az egyes korcsoportokból hányan próbáltak már ki különböző kábítószerfajtákat. A kipróbálók közel 40 százaléka a marihuánával kí-

33. ábra. A drogot kipróbálók aránya

sérletezett. A veszélyesebb, „keményebb” drogokig csak kevesen (2–3%) jutottak. A marihuána elsődlegesen a serdülőkorban a bulik kelléke, s nem feltétlenül a problémáktól való menekülést szolgálja.

34. ábra. A drogokat kipróbálók drogfogyasztásának jellemzői

Értékvilág, értékpreferenciák

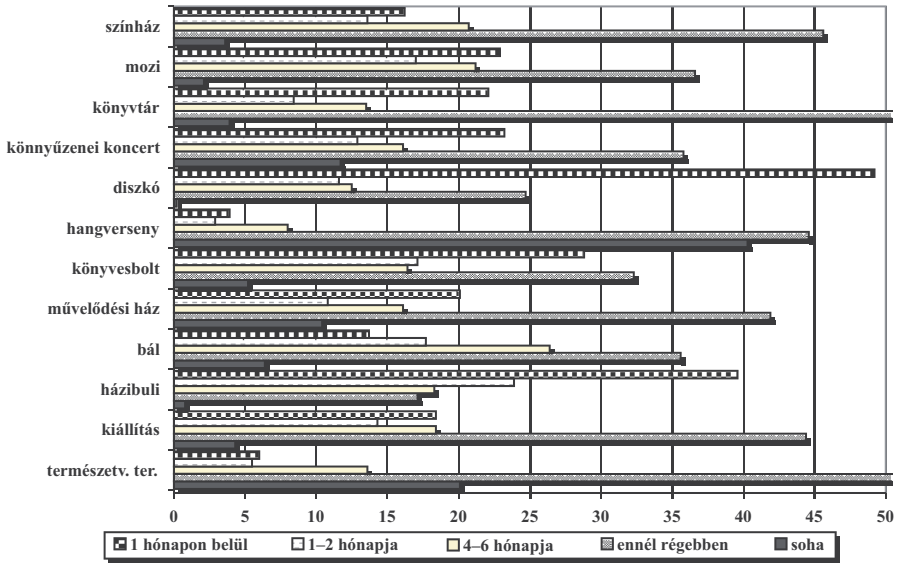
Kulturális fogyasztás

Kulturális rendezvények látogatása

Az egyes kulturális rendezvények és kulturális terek látogatottságának gyakorisága tekintést enged a fiatal korosztály érdeklődésének, kulturális igényeinek alakulásába. Az általunk vizsgált fiatalok nagy része előnyben részesíti a könnyed szórakozást az igényes kultúrával szemben. A legtöbben házibulikra és diszkóba járnak. Az igényesebb kultúra iránti érdeklődés ritkább: a minta 20–35 százalékára jellemző. A legkisebb érdeklődést a kirándulás és a komolyzenei hangversenyek iránt tanúsítják a fiatalok.

Moziba és könyvtárba a városi fiatalok járnak gyakrabban. A könnyűzenei koncertek elsősorban a kisvárosi fiatalok figyelmét kötik le. A diszkóba járás mindhárom települési formánál domináns szórakozási forma. A falusi fiataloknak több mint a fele, a városiak egyharmada nem járt soha hangversenyen, művelődési házban a városiak 15 százaléka, míg a falusiaknak 7 százaléka soha nem járt.

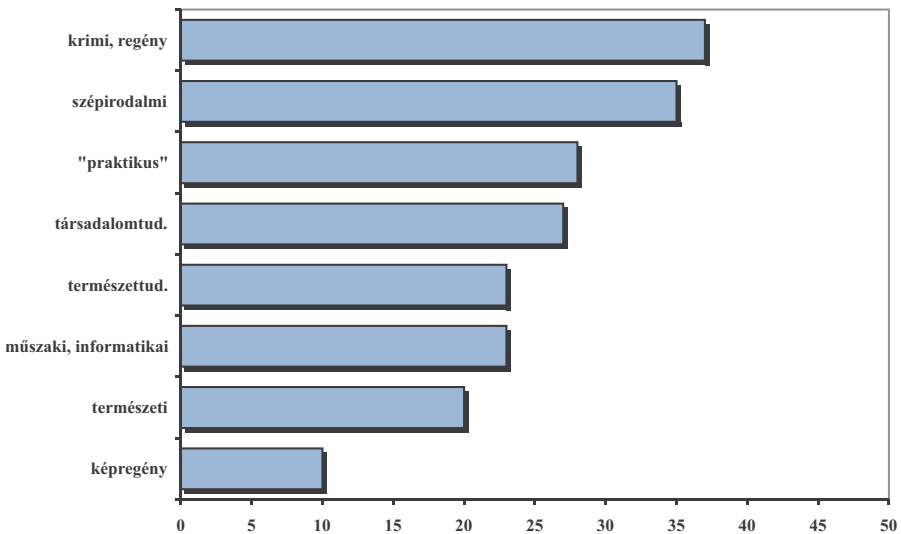
35. ábra. Az egyes kulturális, illetve szórakozási alkalmak, rendezvények látogatásának gyakorisága

Olvasás

Az olvasási szokásokat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a megkérdezettek 89 százaléka az elmúlt évben legalább egy könyvet elolvasott. A 15–29 évesek átlagosan 9

36. ábra. A különböző műfajú könyvek olvasottsága

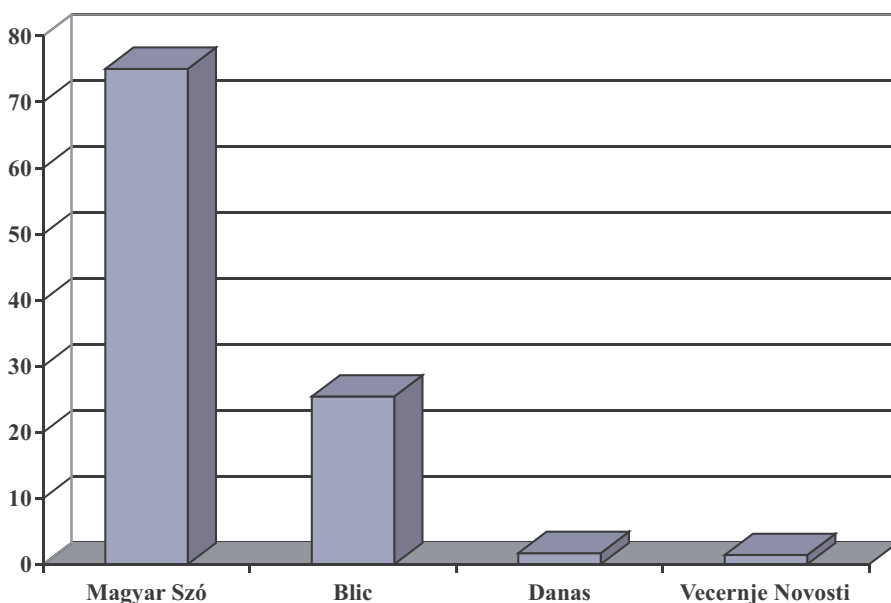
könyvet olvasnak el évente. A fiatalok egynegyede olvas rendszeresen. Legtöbben krimit, szépirodalmat, „praktikus” szakkönyveket olvasnak.

A napilapok közül az újságolvasó fiatalok 75 százaléka az egyetlen vajdasági magyar napilapot, a Magyar Szót olvassa. A minta negyede kedveli az egyik szerb bulvárlapot, a Blicet.

A vajdasági magyar hetilapok közül a fiatalok nagy arányban a *Családi Kört* és a *Hét Napot* olvassák. A *Képes Ifjúságot* a 15–29 évesek csak kis százaléka kedveli.

A Magyarországon megjelenő hetilapok közül a válaszadók leginkább a női lapokat olvassák (*Kiskegyed*, *Nők Lapja*), amelyek olvasottsága alacsonyabb, mint a vajdasági hetilapoké.

37. ábra. A fiatalok által olvasott jugoszláviai napilapok

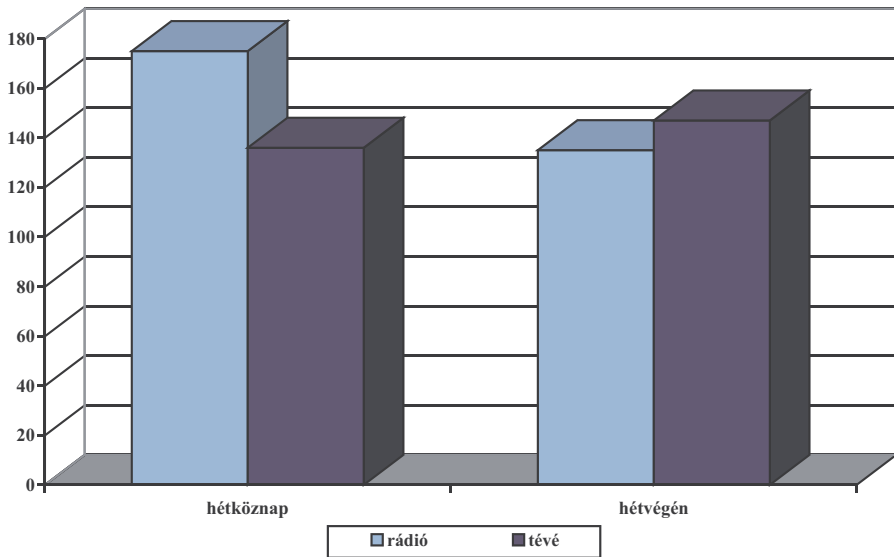
Rádióhallgatás

Egy tipikus hétköznapon a válaszadók átlagosan kb. 3–4 órát rádióznak, és körülbelül 2–3 órát néznek tévét. Hétfévenként a rádiózás és tévénézés egymáshoz viszonyított aránya megfordul.

A kereskedelmi jellegű Pink TV – filmjei miatt – válaszadóink körében a legnépszerűbb. Ezt követi a BK TV, filmjei és ismeretterjesztő műsorainak népszerűsége miatt.

A jugoszláv tévéadókkal ellentétben a magyar kereskedelmi adók népszerűsége 60–70 százalék között mozog, de a fiatalok szívesen nézik az m1-et is, amely Vajdaságban csaknem eléri a kereskedelmi adók nézettségét. A Duna Televízió nézettsége 10 százalék feletti a vajdasági magyar fiatalok körében. A Duna Televíziót egyetlen magyar csatornaként a szórványban, Dél- és Közép-Bánátban is nézik.

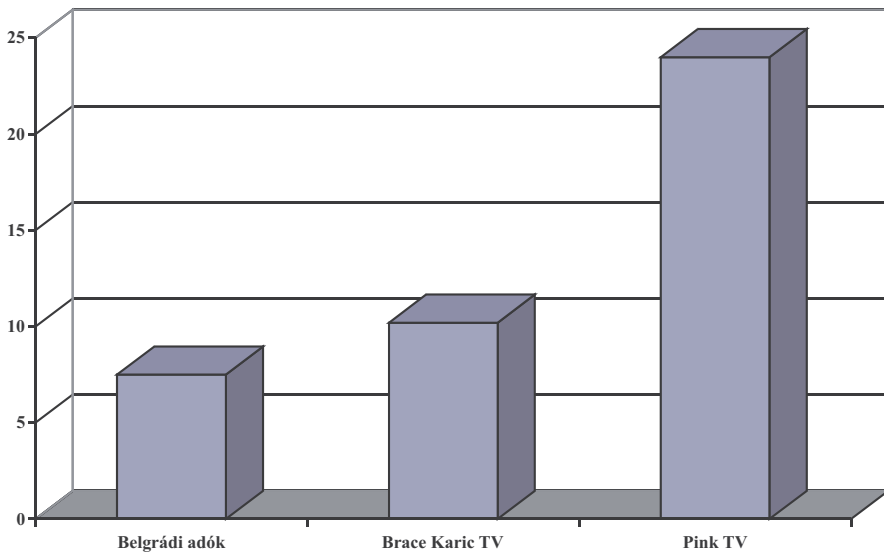
38. ábra. A rádiózás és tévézés időtartama hétköznap és hétvégén, percben

A válaszadók közül sokan szívesen nézik a külföldi kábeltársaságokat leginkább az HBO-t és a Vívát.

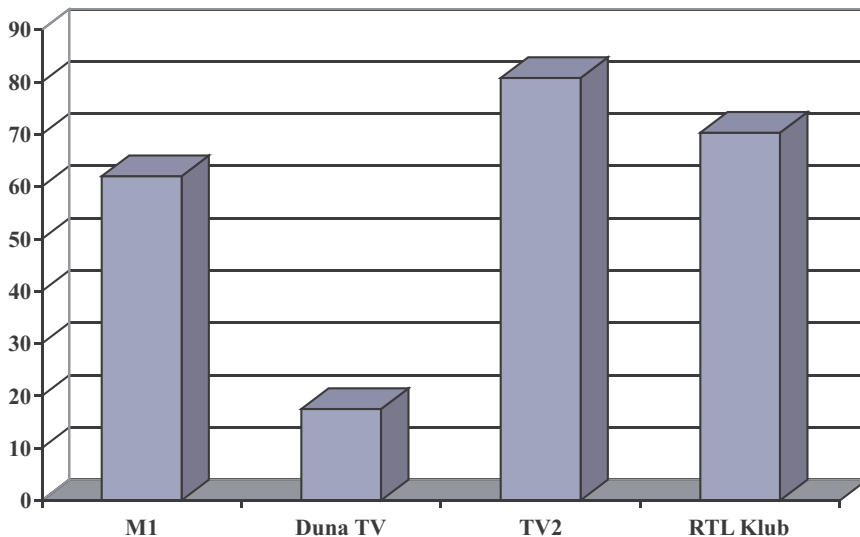
A regionális és helyi kereskedelmi rádióadók a közkedveltek, az országos adásokat kevesebben hallgatják. Kiugróan népszerű az Adai Rádió, a HIT, a Szabadkai Rádió és a YU ECO.

39. ábra. Jugoszláv tévécsatornák nézettségi adatai

A magyarországi kereskedelmi adók hallgatottsága eléri a 40 százalékot, közkedvelt a Danubius és a Sláger Rádió. A Kossuth Rádiót a kérdezett fiatalok kis százaléka hallgatja.

40. ábra. Magyarországi tévécsatornák nézettségi adatai

Értékvilág

A fiatalok és a tolerancia

Arra a kérdésre, hogy milyen legközelebbi viszonyt fogadnának el bizonyos csoportokkal, a megkérdezettek válaszaik nagy eltéréseket mutatnak. A vajdasági magyar fiatalokról elmondható, hogy toleráns magatartást tanúsítanak, de ez nem egyforma mértékű a különböző társadalmi csoportok irányában. Az alkoholistával a válaszadók nem szívesen élnének egy családban, de egy városban/faluban már igen (42%), szomszédként 27 százalékuk fogadná el. A drogosokkal való együttélést már többen utasítják el, egy városban, illetve faluban élne velük a minta 40 százaléka, 23 százalékuk egy országban se. A válaszadók 21 százaléka esetleg szomszédként elfogadná a drogot.

A nemzeti és etnikai hovatartozás esetében a helyzet a következő: a magyar fiatalok 80 százaléka elfogadja a *serb* embert munkatársként, 60 százaléka lakótársként és 43 százaléka családtagként. A magyarok elfogadottsága 98 százalékos. Ez a tény részben a nemzeti bezárkózás jele, de figyelembe véve az elmúlt évtized nemzeti elmentéit Jugoszláviában, és a vegyes házasságok gondjait, érthető hogy a vajdasági magyar fiatalok házastársként legszívesebben magyart választanának. A zsidók esetében 59 százalék a munkatársként, 40 százalék a lakótársként és 21 százalék a családtagként való elfogadás aránya. A romákkal munkatársként 28 százalék, lakótársként 11 százalék és családtagként 6 százalék létesítene kapcsolatot.

Értékek az életben

A legfontosabb értékek a fiatalok számára a béke és a családi biztonság, az alapvető emberi értékeket, a barátságot és a szerelmet is sokra tartják (ezek 4,5 átlag fölött vannak). A béke megnövekedett jelentőségét az elmúlt háborús időszak adja, s ez arra is magyarázatot ad, hogy a fiatalok egy krízises, veszélyekkel teli világban a családhoz fordulnak, tehát család- és kapcsolatcentrikus életet szeretnének. A belső harmónia érzésének preferálása a fiatalok befelé fordulásáról, a lelki élet felé orientálódásáról tanúskodik. A viszonylag magas átlaggal jellemezhető válaszok között van a szabadság is. Fontos értéként kezelik a fiatalok továbbá (4–4,5 átlag) az: érdekes életet, a környezet állapotát, a társadalmi rendet, a változatos életet, a kreativitást, továbbá (3,0–3,9 átlag) a gazdagságot, a hagyományt, a nemzetet.

Legkevésbé jelentősnek a vallást és a hatalmat tartják. A nemrégiben tapasztalt jugoszláv diktatórikus hatalom, a következetlen vallási megnyilvánulások a különböző vallásúak gyűlölködése hatásaként. A nem magyar (főleg szerb) válaszadóknál az értékek rangsora e kérdésnél is többnyire megegyezik a magyar fiatalok által adott válaszokkal.

5. táblázat. Az életvitel legfontosabb értékeinek rangsorolása

	magyar átlag	szláv átlag
családi biztonság	4,8	4,9
béke	4,8	4,7
szerelem	4,8	4,8
barátság	4,7	4,7
szabadság	4,7	4,7
belső harmónia	4,6	4,5
érdekes élet	4,6	4,4
környezet	4,2	4,2
társadalmi rend	4,2	4,4
változatos élet	4,1	4
kreativitás	4,1	4,1
gazdagság	3,8	3,7
hagyomány	3,8	3,9
nemzet	3,8	3,3
szépség	3,5	3,6
vallás	2,8	2,8
hatalom	2,6	2,6

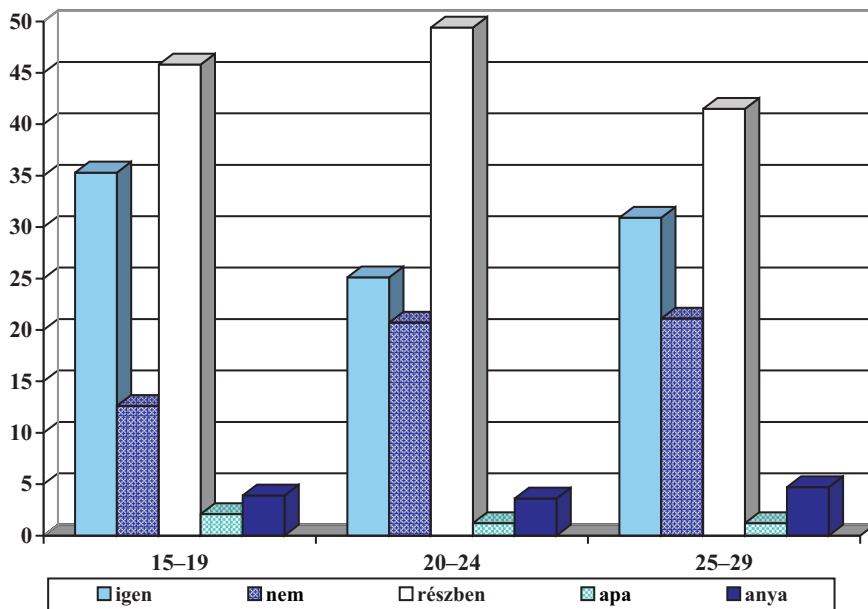
Figyelemre méltó a 15–29 évesek által kitöltött értékrend-skála (6. táblázat). Az eredményekből kitűnik a család és a barátság jelentősége, a saját jövővel és a tervek megvalósulásával való törődés. Kevésbé preferált érték a politika, amiből arra lehet következtetni, hogy a válaszadók húzódoznak bármiféle politikai szerepvállalástól. A nem magyar fiatalok értékrendjének mutatói megegyeznek a magyarokéval, azzal

6. táblázat. Alapvető értékek fontossága válaszadóink számára

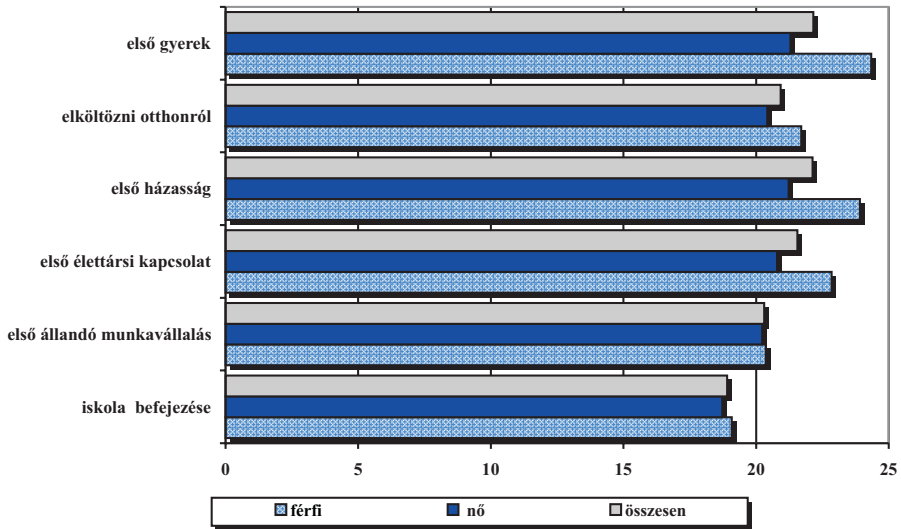
	magyar átlag	szláv átlag
család	9,6	9,6
jövő, tervek	9,4	9,2
barátok	9	8,8
szabadidő	8,6	8,6
műveltség	8,6	8,3
munka	8,5	8,3
munkahely jellege	8,5	8,2
jövedelem	8,4	8,1
környezet	8,3	8,2
magyarságtudat	8	–
kultúra	7,8	7,8
saját nem	7,8	6,7
pénz	7,7	7,7
vallás/hit	5,9	5,6
politika	4,3	3,8

a különbséggel, hogy a magyaroknál a rangsorban fontosabb helyet foglal el a béke, a szlávoknál pedig a szerelem. Kivételt képez a kultúra, műveltség fontossága is, amely a magyaroknál hangsúlyosabb, a 4., a szlávoknál a 11. helyen áll.

41. ábra. A szülői értékek elfogadása a három korcsoportnál

42. ábra. Az egyes életesemények bekövetkezte iránti elvárás a minta azon csoportjánál, ahol ezek még nem történtek meg (nemek szerint)

Az értékrenddel kapcsolatban kialakult eredményeket kiegészíti egy további kérdésre adott válasz. A fiatalok arról is vallottak a kérdőívben, hogy megfelel-e eszményeiknek szüleik élete. Jelentős hányaduk vélte úgy, hogy szívesen élne szüleihez hasonlóan (30%), többen voltak, akik csak részben szerettek volna a szülőkhöz hasonlóan élni (45%). A fiatalok 18 százaléka nem ért egyet szülei életmódjával (41. ábra).

Az életmód jellemzőibe bepillantást enged, ha szemügyre vesszük, hogy az adott korosztály normarendszere szerint mikor „kell” bekövetkezniük az egyes életeseményeknek. Erről ad képet a 42. ábra a nemek függvényében. Az ábrán csak azoknak az adatai vannak feltüntetve, akik az egyes életeseményeket még nem élték meg, hanem bekövetkezésüket a jövőben várják.

Látható, hogy az állandó munkavállalás, elhelyezkedés a megkérdezettek szerint körülbelül a 20. életévtől kívánatos. A fiatalok nagy része a 18. életéve körül szeretné befejezni tanulmányait. A nők szerint a 20. életév után, a férfiak szerint pedig valamivel a 25. életév előtt érkezik el az élettársi kapcsolat, a családalapítás és a gyermekvállalás ideje.

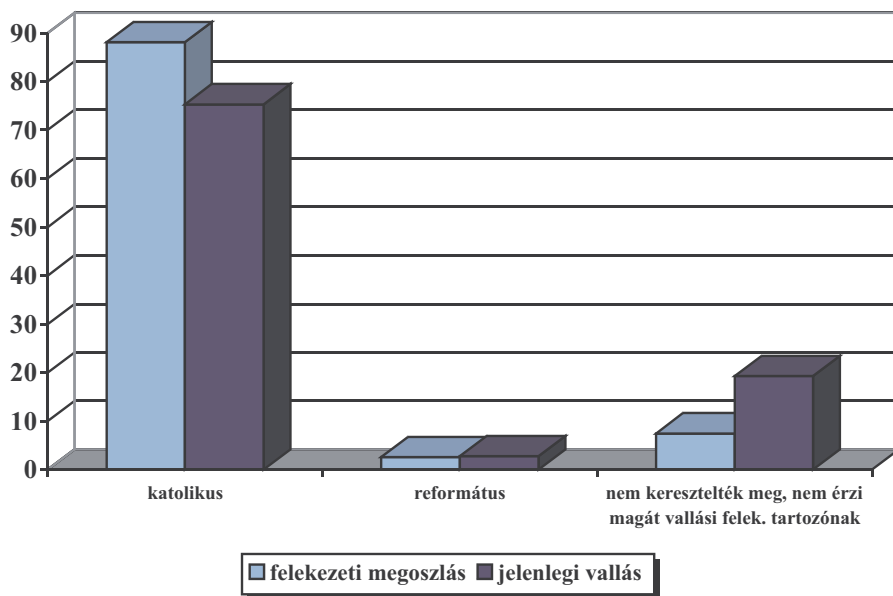
Érdeemes szembeállítani az eredményeket a családszerkezeti formákkal. Noha a megkérdezettek azt tartanák optimálisnak, ha már a 20. életévük után elköltöznének otthonról, a valóságban még sokuk 25–29 évesen is a szüleivel lakik.

Vallásosság

A válaszadók többségét születéskor római katolikusnak keresztelték meg (88%), 3 százalék a reformátusok aránya, a fiatalok 7 százalékát nem keresztelték meg.

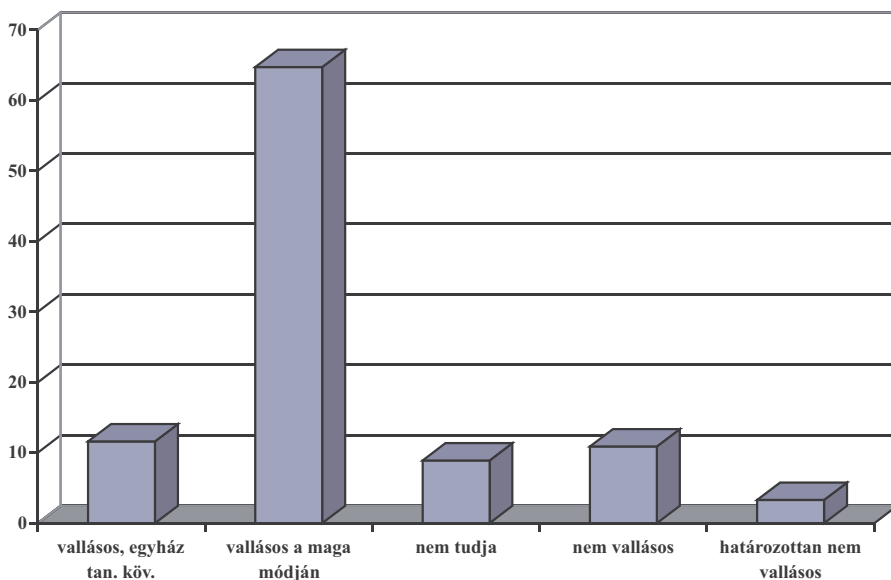
A 43. ábrán látható, hogy a reformátusok aránya a fiatalok jelenlegi vallásorientáltságára nézve is hasonló (3%), a katolikusoké valamivel kevesebb, mint a feleke-

43. ábra. A 15–29 évesek felekezeti megoszlása

zetben megkereszteltek száma (88%-ról 75%-ra csökkent). Igen népes azon fiatalok csoportja is, akik nem tekintik magukat egy vallási felekezethez tartozónak sem (19%).

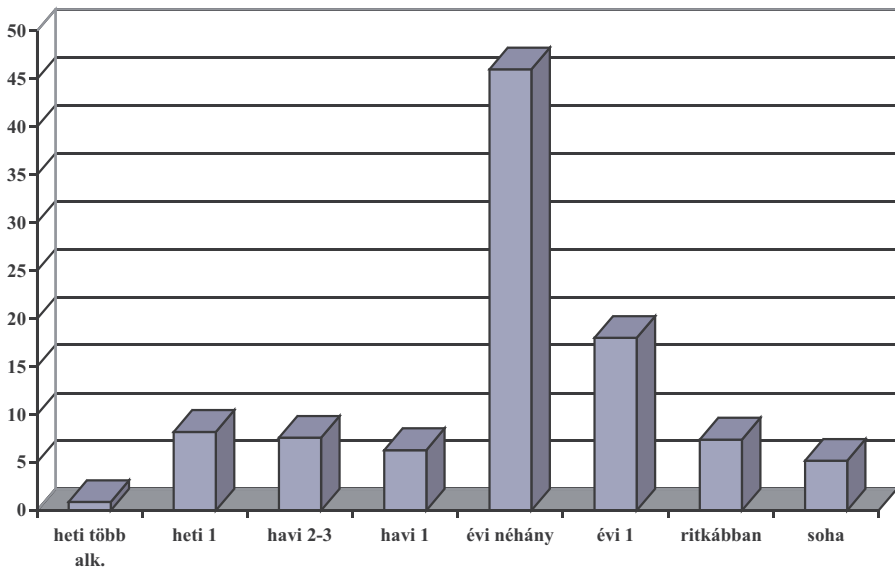
44. ábra. A vallásosság módja

A fiatalok közt többségben vannak azok, akik „a maguk módján” vallásosak (64%), kevesebben azok, akik az egyház tanítását követik (44. ábra). Annak ellenére, hogy a fiatalok csoport-hovatartozás tekintetében vállalják a vallási közösségben való tagságot, a tanítások követésében már jóval kevésbé elkötelezettek. Az egyháztagság ellenére inkább a sajátos világnézet, a hit fontos számukra. Az egyértelműen nem vallásos csoportok összesített aránya kb. 14 százalék.

Összhangban azzal, hogy a válaszadók többségére nem jellemző az egyház tanításainak követése, hanem inkább a maga módján való vallásosság, a vallásgyakorlás is ritka. A minta többsége csak évente néhányszor látogat el a templomba (46%), és szintén sokan vannak azok, akik még ennél is ritkábban fordulnak meg vallási közösségekben (45. ábra).

45. ábra. A vallásgyakorlás gyakorisága, templomba járás

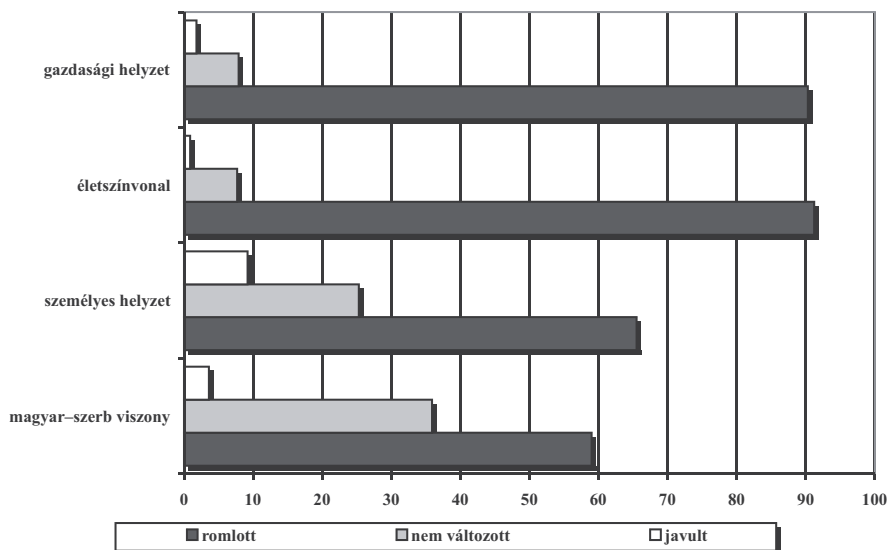
A fiatalok 26 százaléka hisz Istenben, 14 százalékuk egy magasabb hatalomban, a határozatlanok aránya 7 százalék, az ateistáké 5 százalék. A kételkedők, de emellett magukat istenhívőknek mondók aránya 47 százalék.

Társadalmi közérzet, politikához való viszony, euro-atlanti csatlakozás

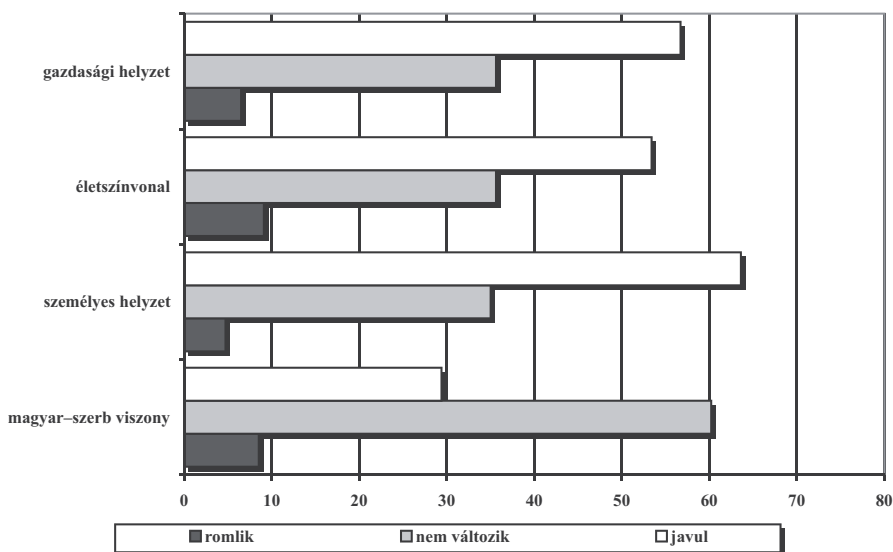
Társadalmi közérzet

A múlt megítélésénél egyértelmű a válaszadók véleménye. Nagy többségük nyilatkozik negatívan az elmúlt tíz évről minden vonatkozásban, a szempontok közül a

46. ábra. Az elmúlt tíz év megítélése

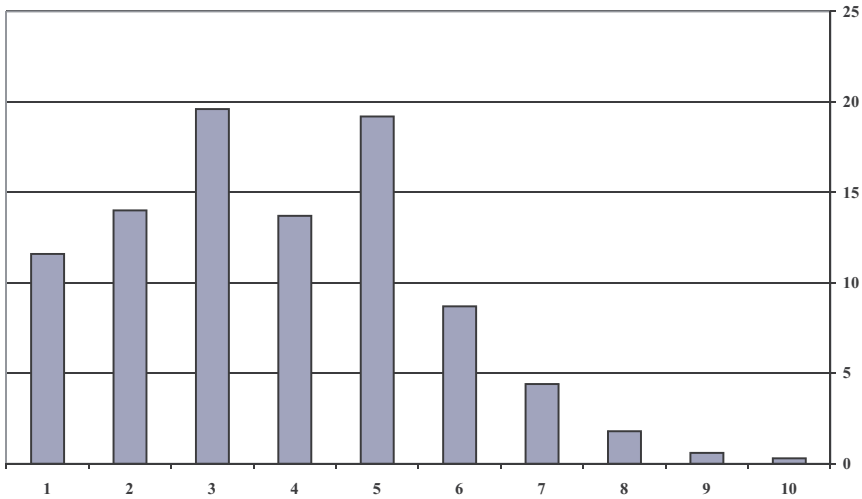

47. ábra. Az elkövetkező tíz év megítélése

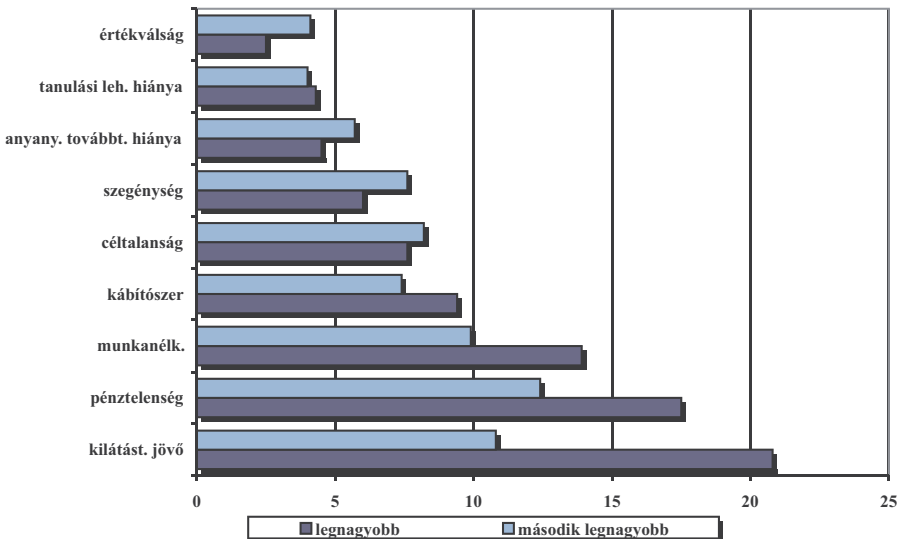

személyes élet tűnik a legkevésbé érintett területnek (46. ábra). A vajdasági fiatalok 91 százaléka életszínvonalának romlását tartja az elmúlt évtized legjellemzőbb eseményének, majd 90 százalékuk a gazdasági helyzet romlásáról vallott, 65 százalékuk a személyes helyzetük romlását jelölte meg, és 59 százalékuk pedig a magyar–szerb viszonyban lát rosszabb helyzetet. A megkérdezett fiatalok mindössze 9 százaléka szerint javult a személyes helyzete, 36 százalékuk szerint nem változott a magyar–szerb viszony Vajdaságban.

48. ábra. A demokrácia működésének megítélése, a válaszadók százalékos megoszlása az egyes skálaértékeknél

49. ábra. A legfontosabb problémák megítélése, százalékban

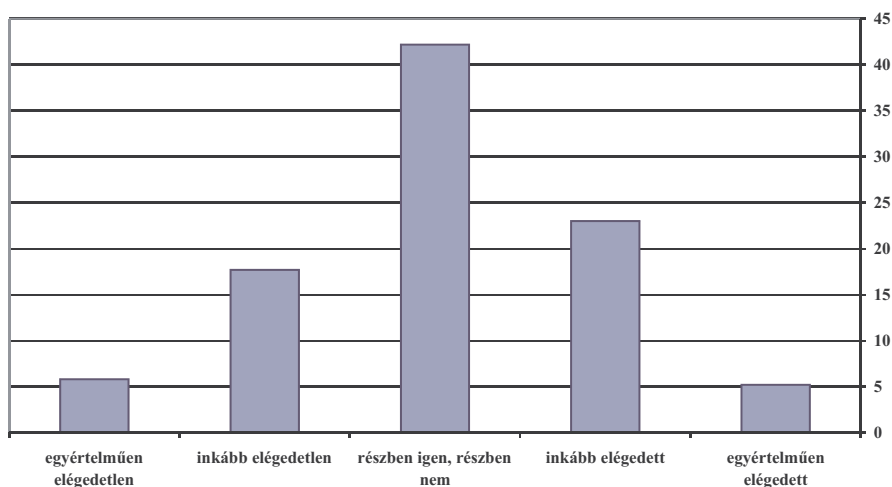

A jövő megítélésénél – ahogyan az 47. ábrán is látható – válaszadóink véleménye kevésbé egységes, azonban optimistább. A bizakodók aránya 50–60 százalék közt alakul, legkedvezőbb a saját jövő értékelése (64% javulást vár), majd az általános gazdasági helyzet javulását várják (57%).

Leginkább kedvezőtlen a szerb–magyar viszony alakulásáról alkotott jövőkép (60%) e viszony rosszabbodását feltételezi.

A társadalmi közérzet egyik fontos mutatója, hogy mennyire elégedettek a fiatalok a demokrácia működésével. A 48. ábrán látható, hogy egy tízfokú skálára lebontva a kérdést, a 15–29 évesek több mint fele gondolta úgy, hogy a demokrácia nincsen megfelelő szinten.

50. ábra. Az egyéni közérzet megítélése, a válaszadók megoszlása az egyes skálaértékeknél

Jugoszláviában élők problémái közül a fiatalok legfontosabbnak a pénztelenséget, a munkanélküliséget és a kilátástalan jövő gondolatát tartják, mindez azt valószínűsíti, hogy az országban élők hosszú ideig tartó nélkülözése a jelenben is erős hatást gyakorol a társadalmi közérzetre.

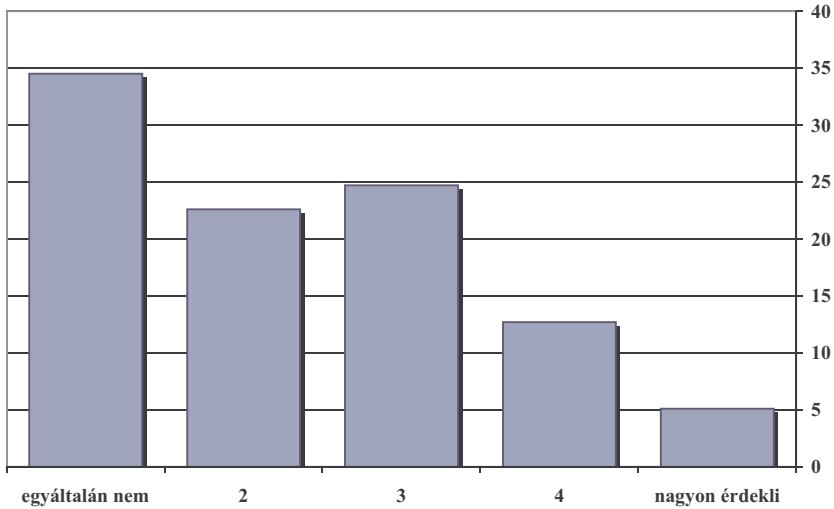
Ez a hatás nyilvánul meg az életkörülmények szintjén a munkanélküliségtől és szegénységtől való félelemben, lelki szinten a kilátástalanság, reménytelenség érzésében (49. ábra).

Ezzel párhuzamosan az egyéni közérzet megítélése („Mennyire elégedett azzal, ahogyan most él”), az ötfokú skálán, enyhén a pozitív irányba tolódik el (50. ábra).

Politikához való viszonyulás

A fiatalokat kevésbé érdekli a politika, 35 százalékuk negatívan viszonyul hozzá.

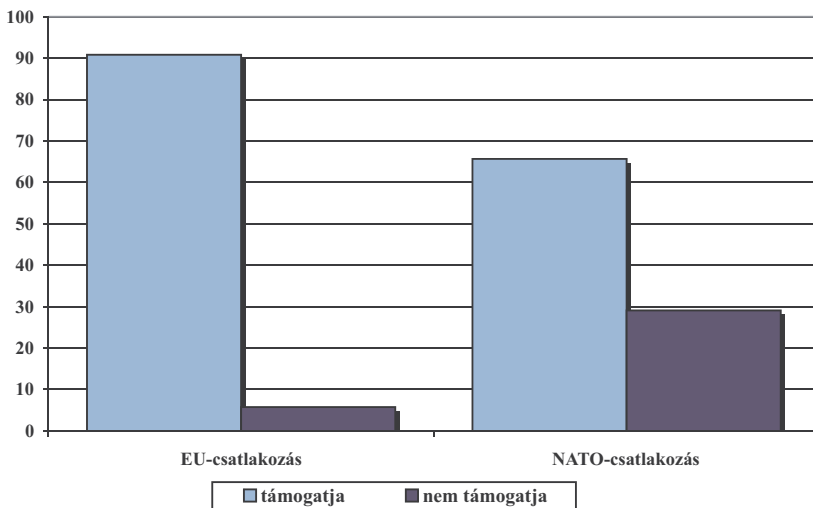
51. ábra. A politika iránti érdeklődés, százalékban

EU- és NATO-csatlakozás

A fiatalok többsége támogatná Jugoszlávia EU- és NATO-csatlakozását. Az EU-csatlakozást 90 százalék, a NATO-belépést pártolók aránya 60 százalék.

52. ábra. Az EU- és NATO-csatlakozás megítélése

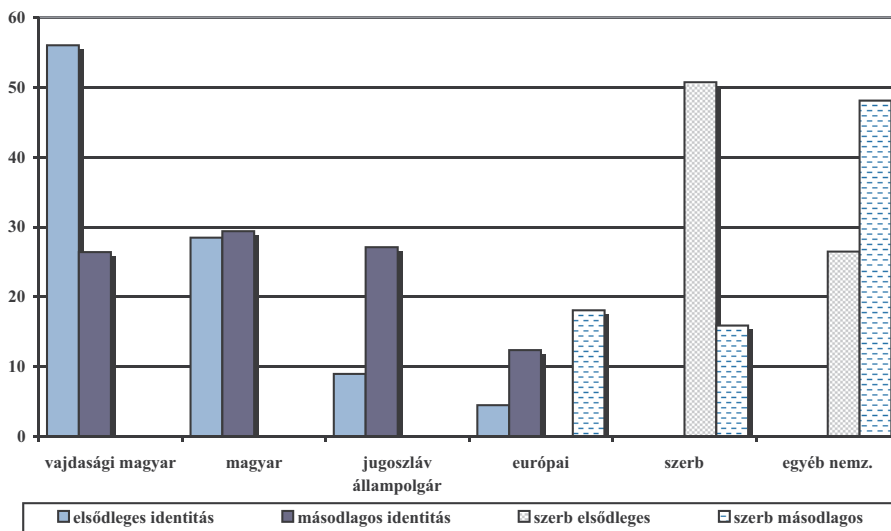

Identitás

Nemzeti, regionális hovatartozás

Elsődleges identitásként a legtöbb fiatal a vajdasági magyar meghatározást választotta (56%), a magyarságot megjelölők aránya 28 százalék. Elsődleges identitásként a jugoszláv állampolgárság és az európaiság-tudat elenyésző a mintában. A második identitás meghatározásakor megnőtt a magukat jugoszláv állampolgárnak vallók (27%), és az európaiak aránya (12%). A második identitásként majdnem 30 százalékuk szintén a magyart, 26 százalékuk pedig vajdasági magyart választotta. Vajdaságban tehát a megkérdezett fiatalok elsősorban (84%) a magyarságukat tartják fontosnak. A vajdasági magyar fiatalok mindkét identitáskérdést együtt véve sem vallották nagy számban magukat jugoszlávnak (9%–27%).

53. ábra. A fiatalok identitása

Ez a tény abból eredhet, hogy már nem is igen tudják „melyik Jugoszláviának” az állampolgárai: a titóiban születtek, de a kis-Jugoszlávia határai is még mindig bizonyos értelemben definiálatlanok. A fiatalok 17 százaléka első, vagy második identitás hovatartozásánál európainak vallotta magát.

A szláv minta esetében elsődleges identitásként a megkérdezettek 51 százaléka szerbnek vallotta magát, 26 százalékuk főként egyéb nemzetiségűeknek. (Pl. montenegrói, szlovák, ruszin, román, német stb.)

A másodlagos identitásnál többségben van az „egyéb nemzetiség” kategória (48%), ami magyarázható azzal is, hogy a vegyes házasságokból származó válaszadóknál a családban nem domináló nemzeti hovatartozás fogalmazódik meg. A Vajdaságban élő szlávok mintájának mintegy 18 százaléka európainak vallja magát (másodlagos identitás).

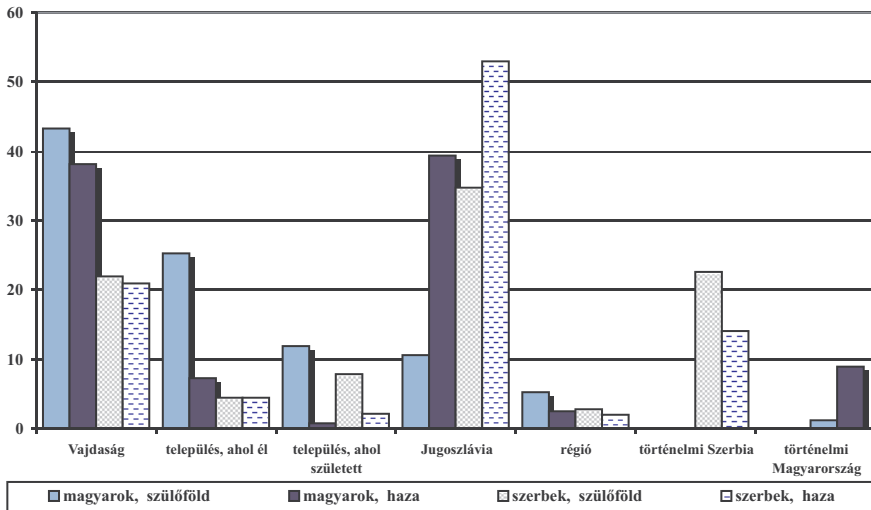
A szülőföld és a haza fogalma

A vajdasági magyar fiatalok 43 százaléka szülőföldjeként a Vajdaságot választotta. A vajdasági autonóm terület tudata, tehát úgy működik, mint a szülőföld fogalma. A válaszadók 25 százaléka szülőföldként azt a települést említi, ahol jelenleg él, 12 százaléka azt a helységet, ahol született. A fiatalok 37 százaléka településhez köti a szülőföld fogalmát. Jugoszláviát már csak 10 százaléuk nevezte meg szülőföldjéül.

A haza fogalma a magyar fiataloknál két területre bontható: 39 százaléka hazájául Jugoszláviát, 38 százaléka Vajdaságot jelölte meg. Haza-fogalomként a települések, a régiók nem jelentősek. A megkérdezettek kis száma jelölte meg a történelmi Magyarországot hazájaként. A szülőföld és a haza minősítésben a Vajdaság kiemelkedő helyen áll.

A nem magyar válaszadók közül legtöbben Jugoszláviát tartják szülőföldjüknek (35%), második helyen pedig a történelmi Szerbia és Vajdaság (egyenlő arányban) szerepel. Ez annak a jele, hogy a fiatalok között azonos arányban vannak őslakosok és bevándorlók, menekültek (akik főleg az elmúlt tíz évben költöztek ide). Hazaként e csoport abszolút többsége (53%) Jugoszláviát ismeri el. Második helyen a szlovákok Vajdaságot vallják hazájuknak (21%), míg harmadik helyen a történelmi Szerbiát említik (14%).

54. ábra. Szülőföld és haza fogalmáról adott válaszok

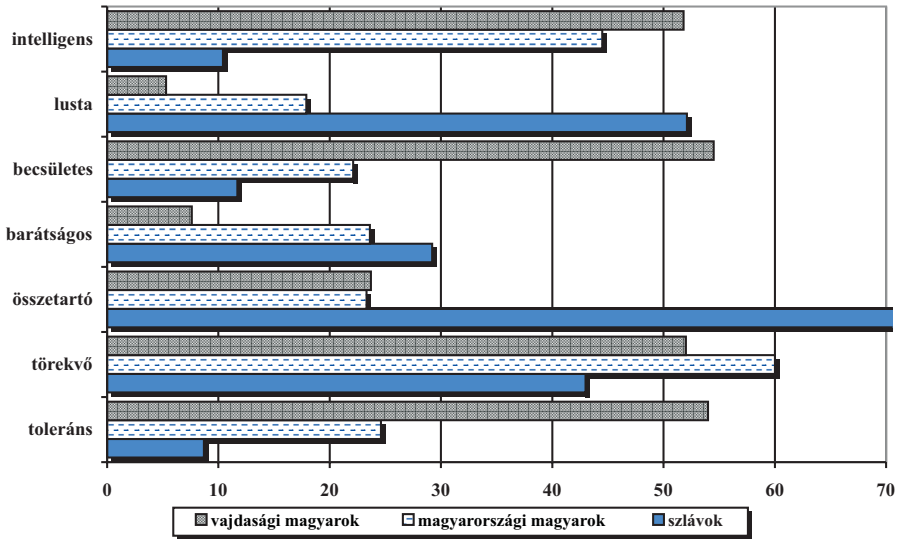

Kulturális sztereotípiák

Külön elemeztük azok adatait, akik az elsődleges identitás szempontjából vajdasági magyaroként határozták meg magukat. E csoport önbecslését hasonlítottuk össze az uralkodó nemzetéről és a magyarországi magyarokról kialakult sztereotípiáikkal.

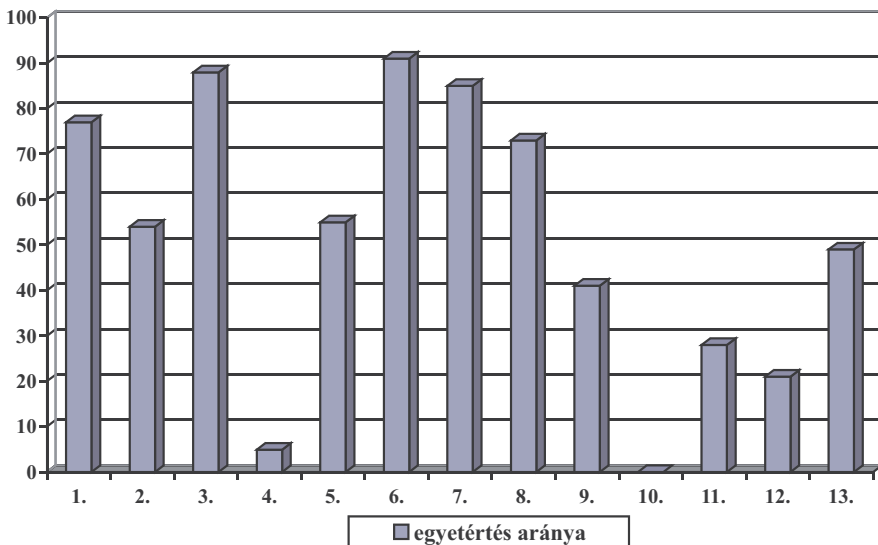
A 55. ábrán is látható, hogy a saját kulturális csoport megítélése jelentősen eltér a másik két csoport jellemzésétől. A saját csoport erőnei a tolerancia, a becsületesség

55. ábra. Kulturális sztereotípiák a saját csoportról, a magyarországi magyarokról és a szlávokról

és az intelligencia. A saját csoporthoz viszonyítva pozitívabb a szlávok összetartása. A szlávokat a fiatalok egyszerre lustáknak és törekvőknek ítélik meg. A saját csoport és a magyarországi magyarok csoportjának megítélése változó. Törekvés és szorgalom szempontjából a magyarországi magyarok kapnak a saját csoporthoz képest pozitívabb jellemzést.

56. ábra. A „magyarság” kritériumai

A magyarországi magyarok a tolerancia megítélésében lemaradnak a vajdasági magyarokról alkotott vélemény mögött. Egyik csoportra sem volt jellemző a barátságosság.

A „magyar” mint kategória kritériumainak megítélésénél a vajdasági fiataloknál egyértelműen az egyén szubjektív becslése a mérvadó, jelentős számukra a magyar anyanyelv és a megfelelő szintű magyarnyelv-tudás (56. ábra). A magyar állampolgárság és a magyarországi születés a legkevésbé lényeges kritérium. Mivel ezt a kérdést az egész vizsgált csoportra nézve értékeltük, elmondható, hogy a fiatalok erős, szilárd magyarságtudattal rendelkeznek, amelynek fő alkotóelemei a nyelvi és a kulturális hovatartozás.

Az 56. ábrán jelölt számok jelentése:

1. Egyik szülője magyar legyen.
2. Mindkét szülője magyar legyen.
3. Magyar legyen az anyanyelve.
4. Magyar állampolgár legyen.
5. Tisztelje a magyar nemzeti színeket, nemzeti jelképeket.
6. Magyarnek tartsa magát.
7. Jól beszéljen magyarul.
8. Ismerje és szeresse a magyar kultúrát.
9. Magyar szertartási nyelvű egyházhoz tartozzon.
10. Magyarországon szülessen.
11. Magyarok közt éljen élete legnagyobb részében.
12. Szavazzon a magyar pártok egyikére.
13. Magyar iskolába járjon.

Összefoglalás helyett

Az elmúlt tíz évet a vajdasági fiatalok szempontjából ellentmondásosnak írhatjuk le. Nem tudtak képességükhöz és akaratukhoz mértén kibontakozni, munkát szerezni, viszonylagosan korán önálló családi életet kezdeni.

A megkérdezettek többsége szüleivel és testvérével él együtt, a családszerkezet domináló típusa: a szülők és két gyermek. Borúlátásra ad okot, hogy a 25 év felettieknek is mindössze 58 százaléka dolgozik alkalmazottként, és ebben az életkorban is magas az inaktívák száma.

A társadalmi feszültségek megmutatkoznak a fiatalok válaszaiban, de a probléma-érzékenység még nem jelenti azt, hogy nem bíznak, nem reménykednek és feladják a harcot (a nehéz munkavállalási körülményekhez viszonyítva optimisták, törekednek a továbbtanulásra, fontosak számukra a tervek és a jövő). Erőteljesen szeretnének a demokratikus változások részesei lenni, ugyanakkor nem szeretnek politizálni, család- és jövőorientáltak, minden vágyuk a békesség, a létbiztonság.

Mintánk magyar és szláv tagjai élesen különböznek kulturális identitásuk tekintetében és az egymásról megfogalmazott kulturális sztereotípiáknál; ugyanakkor értékrendi sajátosságai nagymértékben hasonlóak. A magyarok inkább a Vajdaságot tekintik szülőföldjüknek, valamint településorientáltak, a nem magyarok viszont inkább jugoszláv-orientáltak, vagy a történelmi Szerbiához, illetve Vajdasághoz kötődnek.

A kulturális fogyasztás alacsony, a kulturális igénytelenség jellemző, mindez megmutatkozik az elolvasott könyvek kis számában, abban, hogy főként a kommersz rádió- és tévéműsorokat kedvelik. A fiatalok sajátosan preferálják a magyar médiákat, főként a lokális és a magyarországi adókat választják, ezen belül a zenét és a szórakoztató műsorokat részesítik előnyben. Háttérbe szorulnak a belgrádi és általában a jugoszláv adások. A művelődési, kulturális rendezvények látogatottsága alacsony; a bezárkózást jelzi, hogy a fiatalok a házibulit találják szinte egyedüli szórakozási lehetőségnek.

A vajdasági fiatalok egyértelműen a *magyarság kritériumainak* megítélésénél a szubjektivitást tartják mérvadónak, a magyar nyelv anyanyelvi szintű ismerete kevésbé jelentős számukra. A legkevésbé fontos szempont a magyarországi születés és a magyar állampolgárság. A vajdasági fiatalok erős és szilárd magyarságtudattal rendelkeznek, amelynek fő alkotóelemei a nyelvi és kulturális hovatartozás.

Jugoszlávia problémái közül a fiatalok legfontosabbnak a kilátástalan jövőt tartják, az országban egy évtizeden át tartó válság, és háború erős hatást gyakorolt az ifjúság, társadalmi közérzetére. Második helyen a pénztelenséget említik, mintegy reakcióként a hiperinflációs időkre. A harmadik helyen a munkanélküliség szerepel, ez részben a jelenlegi állapotokat tükrözi, és a jövőbeli valós félelmeken alapul. A problémák sorában negyedik helyen a kábítószer-fogyasztás áll, ezt követi a céltalanság, a lakásprobléma, az erkölcsi romlás és a bűnözés, amelyeket nem tartanak olyan jelentős problémának. A Vajdaságban élő fiatalokat az elvándorlás problémája nem foglalkoztatja.

Ábrák és táblázatok jegyzéke

1. ábra. A megkérdezettek iskolai végzettsége	244
2. ábra. Iskolai végzettség korcsoportok szerint	245
3. ábra. A megkérdezettek családi állapota	245
4. ábra. Családi állapot korcsoportok szerint	246
5. ábra. Az iskolarendszerben tanulók megoszlása az iskola típusa szerint, gyakorisági megoszlás	247
6. ábra. A tanulmányaikat az általános iskola befejezése után is folytatók által látogatott iskola típusa.	249
7. ábra. A tanulmányaikat az általános iskola befejezése után is folytatók által látogatott iskola tanulmányi ág szerinti besorolása.	249
8. ábra. Középfokú oktatás az iskola nyelve szerint	250
9. ábra. Tagozatos osztályok aránya a középfokú oktatásban részt vevők csoportjában.	250
10. ábra. Felsőfokú képzés szaktípusok szerint	251
11. ábra. Felsőfokú képzés az iskola nyelve szerint.	252
12. ábra. Különórak látogatása az általános iskolai és középiskolai képzés mellett	253
13. ábra. Számítógép-használat az egyes korcsoportoknál	254
14. ábra. A számítógép-használat elsődleges célja az egyes korcsoportok esetében.	254
15. ábra. A megkérdezettek gazdasági aktivitásuk szerint, gyakorisági eloszlás	255
16. ábra. A tanulók a munkanélküliségtől való félelmének mértéke	256
17. ábra. A lakóhelyen ismert elhelyezkedési lehetőségek megítélése	257
18. ábra. A magyarországi munkavállalást tervező válaszadók a munkavállalás időtartama szerint	258
19. ábra. Kinek a tulajdonában van a lakás?	258
20. ábra. Lakáskörülmények korcsoportok szerint	259
21. ábra. Lakáskörülmények a házasságban élők csoportjában.	259
22. ábra. A lakás komfortfokozatának mutatói	260
23. ábra. Jellemző családszerkezeti típusok a teljes minta esetében	261
24. ábra. Családszerkezeti típus életkor szerint	261
25. ábra. Tervezett gyermekek száma	262
26. ábra. A megkérdezettek és családjuk tulajdonában levő ingatlanok	263
27. ábra. A megkérdezettek családjának tulajdonában levő vállalkozások típusa.	263
28. ábra. A megkérdezettek és családjuk tulajdonában levő ingóságok	264
29. ábra. Az anyagi helyzet szubjektív becslése	264
30. ábra. Rendszeres sportolás a korcsoport függvényében.	265
31. ábra. Dohányzási szokások a korcsoport függvényében	266
32. ábra. A szeszes italt kipróbálók aránya korcsoport függvényében	267
33. ábra. A drogot kipróbálók aránya.	267
34. ábra. A drogot kipróbálók drogfogyasztásának jellemzői	268
35. ábra. Az egyes kulturális, illetve szórakozási alkalmak, rendezvények látogatásának gyakorisága	269
36. ábra. A különböző műfajú könyvek olvasottsága	269
37. ábra. A fiatalok által olvasott jugoszláviai napilapok	270
38. ábra. A rádiózás és tévézés időtartama hétköznap és hétvégén, percben.	271
39. ábra. Jugoszláv tévécsatornák nézettségi adatai.	271
40. ábra. Magyarországi tévécsatornák nézettségi adatai	272
41. ábra. A szülői értékek elfogadása a három korcsoportnál	274
42. ábra. Az egyes életesemények bekövetkezte iránti elvárás a minta azon csoportjánál, ahol ezek még nem történtek meg (nemek szerint).	275
43. ábra. A 15–29 évesek felekezeti megoszlása	276
44. ábra. A vallásosság módja	276
45. ábra. A vallásgyakorlás gyakorisága, templomba járás.	277
46. ábra. Az elmúlt tíz év megítélése.	278
47. ábra. Az elkövetkező tíz év megítélése	278

48. ábra. A demokrácia működésének megítélése, a válaszadók százalékos megoszlása az egyes skálaértékeknél	279
49. ábra. A legfontosabb problémák megítélése, százalékban	279
50. ábra. Az egyéni közérzet megítélése, a válaszadók megoszlása az egyes skálaértékeknél	280
51. ábra. A politika iránti érdeklődés, százalékban	281
52. ábra. Az EU- és NATO-csatlakozás megítélése	281
53. ábra. A fiatalok identitása	282
54. ábra. Szülőföld és haza fogalmáról adott válaszok	283
55. ábra. Kulturális sztereotípiák a saját csoportról, a magyarországi magyarokról és a szlávokról	284
56. ábra. A „magyarság” kritériumai	284
1. táblázat. A legmagasabb jelenlegi iskolai végzettség szintje, nemek szerint	248
2. táblázat. A jelenlegi iskolai végzettség településtípus szerint	248
3. táblázat. A sportolók csoportja végzettségi összetétel szerint, százalékban	265
4. táblázat. A sportolók csoportja gazdasági aktivitás szerint, százalékban	265
5. táblázat. Az életvitel legfontosabb értékeinek rangsorolása	273
6. táblázat. Alapvető értékek fontossága válaszadóink számára	274